

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Sten Kalder

**TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI KÕRGHARIDUSE KUI
ÕPPETEENUSE RAHVUSVAHELISTUMINE JA EKSPORT**

Magistritöö

Õppekava TATM, peeriala ettevõtte ja ekspordi juhtimine

Juhendaja: Rünno Lumiste, PhD

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 11610 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Sten Kalder

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 163620TATM

Üliõpilase e-posti aadress: sten.kalder@ttu.ee

Juhendaja: Rünno Lumiste, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	5
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILISED ALUSED	7
1.1. Globaliseerumise teoreetilised alused	7
1.2. Kõrghariduse rahvusvahelistumise teoreetilised alused	9
1.2.1. Miks muutub kõrgharidus rahvusvaheliseks?	10
1.2.2. Kõrghariduse rahvusvahelistumine kui ekspordiaartikkel	16
2. METOODIKA	23
2.1. Uurimismeetodi valik	23
2.2. Andmete kogumine ja analüüs	24
3. UURINGU TULEMUSED	26
3.1. Juhtumipõhine analüüs	26
3.1.1. Intervjuu endise õppeprorektori Jakob Kübarsepaga	26
3.1.2. Intervjuu õppeprorektori Hendrik Volliga	27
3.1.3. Intervjuu Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talituse juhi Keit Kiisseliga	28
3.1.4. Intervjuu Avatud ülikooli juhi Mati Lukasega	30
3.1.5. Intervjuu rahvusvahelise koostöö juhi Reijo Karuga	32
3.2. Juhtumiülene analüüs	33
3.2.1. Tallinna Tehnikaülikooli muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks ja kõrghariduse eksporditajaks	33
3.2.2. Tallinna Tehnikaülikooli huvid ja eesmärgid kõrghariduse ekspordimisel	36
3.2.3. Tallinna Tehnikaülikooli tugevused kõrghariduse ekspordimisel ja tõmbetegurid rahvusvaheliste üliõpilaste värbamisel	38
3.2.4. Tallinna Tehnikaülikooli nõrkused kõrghariduse ekspordimisel	41
3.2.5. Tallinna Tehnikaülikooli võimalused kõrghariduse ekspordimisel	43
3.2.6. Tallinna Tehnikaülikooli ohud kõrghariduse ekspordimisel	45
KOKKUVÕTE	46
SUMMARY	49
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	53
LISAD	57

Lisa 1. Intervjuu küsimused – Jakob Kübarsepp.....	57
Lisa 2. Intervjuu küsimused – Hendrik Voll	59
Lisa 3. Intervjuu küsimused – Keit Kiissel.....	60
Lisa 4. Intervjuu küsimused – Mati Lukas	62
Lisa 5. Intervjuu küsimused – Reijo Karu.....	63

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli anda hinnang Tallinna Tehnikaülikooli kõrgharidusteenuste eksportimise praktikale ja leida viise selle parandamiseks. Eesmärgi täitmiseks püstitati uurimisküsimus: „Millised on Tallinna Tehnikaülikooli eesmärgid, tugevused, nõrkused ja arenguvõimalused kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel?“. Uurimisküsimusele vastamiseks viidi läbi kvalitatiivne juhtumiuuring ja intervjuueeriti antud valdkonna võtmeisikuid. Andmeid analüüsiti nii juhtumipõhise kui juhtumiülese analüüsitehnikaga.

Uurimistöö tulemusel saadi teada, et TTÜ tegevused kõrghariduse eksportimisel on valdkondade siseselt selgelt eesmärgistatud ja tulemuslikud, kuid ülikoolil puudub ühtne visioon, kuhu ja kuidas edasi liikuda. Kõrghariduse eksportimise peamisteks eesmärkideks on TTÜs õppekvaliteedi tõstmine, Eesti üliõpilastele rahvusvahelise kogemuse andmine ja Eesti tööjõuturu toetamine. Peamisteks tugevusteks on unikaalsed õppekavad, õppekeskkond ja ülikoolilinnak ning pikaajaline kogemus. Peamisteks nõrkusteks on õppejõudude inglise keele madal tase, ühtse visiooni puudumine ning ebatõhusad tugiteenused välisüliõpilastele praktika- ja töökoha leidmisel. Peamisteks arenguvõimalusteks on rahvusvaheliste täienduskoolituste pakkumine, mis töötaks nii ekspordiarikli kui turundustööriistana.

Magistritöö autori soovitus on muuta ühtse strateegia ja tegevuskava väljatöötamine valdkondadeüleseks prioriteediks ning töötada välja viisid, kuidas uurimistöö tulemusel ilmnunud tugevusi võimendada, nõrkused likvideerida ja arenguvõimalused ellu viia.

Võtmesõnad: kõrghariduse eksport, kõrghariduse rahvusvahelistumine, rahvusvahelised üliõpilased, rahvusvaheline tasemeõpe, rahvusvaheline värbamine

SISSEJUHATUS

Eesti väliskaubandus on viimastel aastatel tõusutrendis nii ekspordi kui impordi poolel, kuid bilansi proportsioon on püsinud viimasel kümnendil samas suurusjärgus negatiivsena. Impordimahtude tõus on suuresti tingitud siseriikliku tarbimisvõimekuse tõusust. Struktuurseid ekspordimuutusi näitab eelkõige teatud teenuste osakaalu tõus kaupadega võrreldes. Arvestades Eesti väikeseid mastaape globaalsel kaupade ja teenuste turul, tuleb keskenduda ekspordi arendamisel senisest enam valdkondadele, mille keskmine lisandväärtus on kõrgem ning mille arendus toetab majandusstruktuuri võimalikult komplekselt, luues ka enam valdkondadeülest sidusust.

Teenuste ekspordil on kohalikku majandusstruktuuri arvestades teatav eelis. Koguekspordist moodustavad teenused käesolevaks ajaks peaaegu kolmandiku, olles oma osakaalu viimasel viiel aastal kaupade arvelt tublisti kasvatanud. Mitmekordset tõusu on näidanud erinevad haridusteenused, milles omab kõrget potentsiaali kõrgharidussektor, mis on viimastel aastatel selgelt kõige laiema rahvusvahelise haarde omandanud. Kõrghariduse rahvusvahelisel turundamisel konkureerib Eesti nii Skandinaavia kui Ida-Euroopa teenusepakkujatega ja teatud valdkondades ka globaalsel turul koos maailma tippülikoolidega.

Kõrghariduse kui teenuse eksport sisaldab institutsionaalsel tasandil mitmeid unikaalseid aspekte nii teenuse arendamise kui müügi faasis, mistõttu on huvipakkuv, kuidas on Tallinna Tehnikaülikoolist saanud välistudengite seas kõige atraktiivsem ülikool, seeläbi ka kõrghariduse kui õppeteenuse suurim eksportöör, Eestis. Magistritöö autorile teadaolevalt ei ole antud valdkonda TTÜ kontekstis uuritud, mistõttu puudub teadmine, mis on olnud need võtmetegevused, mis on initsieerinud TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumist ja õppeteenuste ekspordi, millist rolli erinevad üksused selles protsessis mängivad ning kuhu soovitakse välja jõuda. Seetõttu seab autor magistritöö keskseks uurimisküsimuseks: „**Millised on Tallinna Tehnikaülikooli eesmärgid, tugevused, nõrkused ja arenguvõimalused kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel?**“. Magistritöö eesmärk on **anda hinnang Tallinna Tehnikaülikooli kõrgharidusteenuste eksportimise praktikale ja leida viise selle parandamiseks.**

1. TEOREETILISED ALUSED

Teoriaosas annab magistritöö autor laiema üldistuse kõrghariduse rahvusvahelistumise teooriast ja taustsüsteemist, tänu millele on sellest saanud nii riikide kui kõrgkoolide jaoks oluline ekspordiaartikkel. Esmalt käsitletakse laiemalt globaliseerumise olemust ja ajalugu, muutes selle fookust järjest kitsamaks ning uurides selle mõju kõrgharidusele ja üliõpilaste mobiilsusele. Kõrghariduse rahvusvahelistumise teooriat käsitletakse mitme erineva nurga alt, jõudmaks sügavamale arusaamiseni, mida antud protsess tähendab, miks see protsess sellisel kujul töötab, miks see on võtnud nii laia mastaabi ning kuhu see välja jõuda võib.

1.1. Globaliseerumise teoreetilised alused

Antud magistritöö kontekstis on tähelepanuväärne, et globaliseerumise mõistet kasutati esmakordselt artiklis *Towards New Education* (eesti keeles: Uue hariduse suunas) 1930. aastal, kus püüti kirjeldada inimese terviklikku kogemust hariduse omandamisel (Cuterela 2012) ja piirideta mõttemaailma (James, Steger 2014). 1960ndatest aastatest võeti termin laialdaselt kasutusele ka politoloogias ja sotsioloogias ning 1962. aastal tutvustas Kanada filosoof Herbert Marshall McLuhan „globaalse küla“ kontseptsiooni telekommunikatsiooni võtmes. Selle kohaselt on maailm üks terviklik keskkond, mille erinevad piirkonnad omavahel suhtlevad (Ruzana 2015).

Kuigi riikidevaheline inimeste, kaupade ja teenuste liikumine oli toimunud juba sajandeid, andis globaliseerumisele ehk üleilmastumisele tugeva tõuke külm sõda, mille käigus kahe suurriigi mõjuvõimupüüdlused muutsid liitlasriigid teineteisest üha enam sõltuvaks (Underwood 2014). Tänu sõjatööstusele arenesid ka transpordi- ja kommunikatsioonivahendid, mõjutades positiivselt nii kaupade kui inimeste mobiilsust (Stearns 2017, 142-143).

Roland Robertson defineeris 1985. aastal kaasaegse globaliseerumise mõiste kui kontseptsiooni, mille kohaselt maailm koondub ja selle mõistmine tervikuna süveneb (Currie 2005, 21-23). Teisisõnu tajub ühiskond üha enam, et riigid ja selle piirid muutuvad järjest ebaolulisemaks ning tuleb mõelda ja toimida globaalselt. Robertsoni (1990, 26-29) sõnul on globaliseerumise protsess

toimunud väga loogiliselt, sõltudes ühiskondlikest ja muudest sotsiokultuurilistest protsessidest.

Robertson (*ibid.*) kirjeldab globaliseerumise protsessi viie faasina:

1. Tärkav faas Euroopas 15. sajandi algusest kuni 18. sajandi keskpaigani. Toimus rahvuslike ühiskondade kasv, keskaegsete kaubandussüsteemide mõju vähenemine, individualismi ja inimlikkuse esiletõus ning Gregoriuse kalendri levimine.
2. Algusfaas, mis kestis Euroopas 18. sajandi keskpaigast kuni 1870. aastani ja mida iseloomustab kiire liikumine homogeensuse ning ühtse riigimudeli suunas. Hakati väärtustama rahvusvaheliste suhete, kodanikuühiskonna ja inimkonna kui konkreetse kontseptsiooni olulisust. Tekkis palju riigiüleste regulatsioonide ja kommunikatsiooniga tegelevaid organisatsioone ning Euroopa-väliseid ühiskondi ei peetud alati osaks rahvusvahelisest ühiskonnast. Natsionalismi ja internatsionalismi esile kerkimine.
3. Tõusufaas, 1870ndatest kuni 1920ndateni, mil arenes välja globaalse ühiskonna mudel ning kerkis esile rahvuslik ja personaalne identiteet. Euroopa-välistesse ühiskondadesse hakati paremini suhtuma ja inimlikkus muutus veelgi olulisemaks. Toimus globaalsete kommunikatsiooniviiside kiire areng ja kristlike kirikute koostööliikumise hoogustumine. Ülemaailmne konkurents, olümpiamängud, Nobeli preemiad, üleminek ühisele kellaajasüsteemile ja Gregoriuse kalendrile, I maailmasõda.
4. Ülemvõimu võitluse faas, mis kestis 1920ndatest kuni 1960ndate keskpaigani. Vaidlused globaliseerumise mõiste ja sisu üle, ülemaailmsed konfliktid, inimlikkuse temaatika esile kerkimine seoses Holokausti ja aatompommiga, asutati ÜRO.
5. Ebakindluse faas 1960ndatest kuni 1990ndateni. 1960ndate lõpus kasvas oluliselt kolmanda maailma kaasamine ja globaalne teadlikkus. Hakati tähtsustama elukvaliteeti, väljendusvabadust, isiklikku autonoomiat ja keskkonnakaitset. Tekkisid paljud globaalsed organisatsioonid ja liikumised. Päevakorda kerkisid multikultuurilised ja etnilised küsimused ning tsiviilõigus. Antud perioodil lõpes külm sõda, algas tuumarelvade levik, suurriigid kaotasid mõjuvõimu, ühiskonnas kasvas huvi tsiviilühiskonna ja maailmakodaniku teema vastu ning meedia muutus ülemaailmseks.

Robertsoni viie faasi mudel kirjeldab hästi, kuidas ajaloolised sündmused on alates keskajast kuni 20. sajandi lõpuni mõjutanud globaliseerumise protsessi ning kuidas nii ühiskonna kui indiviidi maailmatunnetus järjest laiemaks muutub. Oluline märk globaliseerumisest on ka üleminek ühisele kalendri- ja kellasüsteemile ning olümpiamängude taaselustamine, kuna need nõudsid riikidelt suuri jõupingutusi ja tugevat koostööd. Lisaks on tähelepanuväärne, et sõjalised konfliktid, mis oma loomult ühiskonda lõhestavad, on omanud paradoksaalsel moel

märkimisväärsel rollil nii rahvusvaheliste organisatsioonide tekkimisel kui globaliseerumise kiirendamisel.

20. sajandi lõpu- ja 21. sajandi algusaastad olid globaliseerumise kontekstis murrangulised – lagunes Nõukogude Liit, lõppes külm sõda, võeti vastu Maastrichti leping, Euroopa Liiduga liitusid paljud riigid ning mobiiltelefonide ja interneti kasutamine läks massidesse (Al-Rodhan, Stoudmann 2006, 8-9). Praeguseks on globaliseerumine saanud hoopis teised mõõtmed ja sisu, puudutades väiksemal või suuremal määral igat tegevusala. Teadlased jagavad globaliseerumise kolme suuremasse valdkonda, milleks on majanduse, kultuuri ja poliitika üleilmastumine. Kõik need kolm on omavahel põimunud ja mõjutavad üksteist globaliseerumise protsessides, ent kõige enam on globaliseerunud majandus. See sai alguse riikidevahelisest kaubavahetusest (tänapäevases mõistes ekspordimisest ja importimisest), mis laienes peagi ka kapitali ja teenuste valdkonda ning millest on saanud kaasaegse ühiskonna loomulik osa. Üheks rahvusvahelistunud teenuseks on kõrgharidus kui õppeteenus, mille eksport on alates 20. sajandi keskpaigast plahvatuslikult kasvanud ning mille areng on olnud tugevalt seotud ka kultuuri ja poliitika rahvusvahelistumisega.

1.2. Kõrghariduse rahvusvahelistumise teoreetilised alused

18. ja 19. sajandil oli välisriigis õppimine pigem juhuslik ja harv nähtus, mis tugines indiviidide endi suurtele jõupingutustele. 20. sajandi keskpaigas muutus see eelkõige Ameerika Ühendriikides, kuid väiksemas mastaabis ka Lääne-Euroopas ja Nõukogude Liidus, läbi riiklike ning rahvusvaheliste programmide oluliselt struktureeritumaks ning välisriikides õppivate tudengite arv kasvas. Samas nähti Euroopa kõrgkoolide antud protsessis küllaltki passiivsetena: nad võtsid küll välistudengeid vastu, kuid ei pingutanud nende värbamise või oma üliõpilaste välismaale saatmise nimel. Samuti polnud Euroopal selget rahvusvahelistumise strateegiat. (Wit 2001, 5-8)

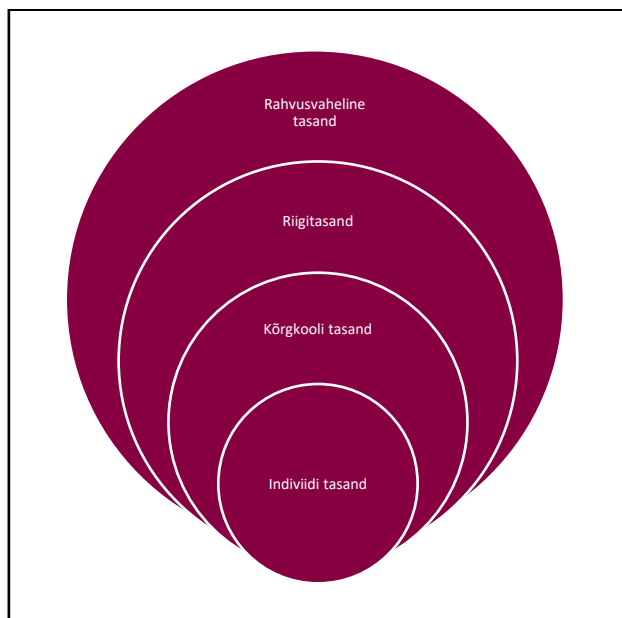
Esimene suurem areng toimus 1980ndatel, mil teadus- ja arendustegevuse ning kõrghariduse rahvusvahelistumine sai Euroopas prioriteediks. Selle tulemusena loodi esimesed rahvusvahelised edukad vahetusprogrammid (ERASMUS, SOCRATES). Nagu globaliseerumise puhul, andis Berliini müüri langemine ja külma sõja lõpp ka kõrghariduse rahvusvahelistumisele tugevalt hoogu. Kuna riigid ja kõrgkoolid mõistsid, et nii teadus- ja arendustegevus kui kõrgharidusõpe ei

saa toimuda ainult siseriiklikult ning antud valdkondade rahvusvahelistumine on möödapääsmatu, muutus vahetusõppes käimine teatud riikides haridusprogrammi osaks. (Wit 2001, 6-8)

Teine suurem areng toimus 1990ndatel seoses Maastrichti lepingu vastuvõtmisega, mis käsitles ka õpilaste mobiilsust ja hariduse rahvusvahelistumist. Samuti muutusid vahetusprogrammid populaarsemaks, riigid hakkasid rohkem vastastikku kõrgharidusdiplomeid tunnustama (Wit 2001, 8). 1999. aastal allkirjastati Bologna deklaratsioon, millega ühtlustati 2010. aastaks kogu Euroopa Liidu kõrgharidussüsteem, kus kolme või nelja aastaga omandatakse bakalaureuse kraad, kahe aastaga magistrikraad ja nelja aastaga doktorikraad ning mindi üle ühtsele ainepunktide süsteemile. Selle deklaratsiooni üheks eesmärgiks oli ka soodustada üliõpilasvahetust. Deklaratsiooni jõustumine muutis Euroopa Liidu kõrgharidusmaastiku oluliselt ühtlasemaks ning tõstis sealjuures ka selle atraktiivsust mujal maailmas. (Wende 2000, 306-310)

1.2.1. Miks muutub kõrgharidus rahvusvaheliseks?

Põhjuseid, miks kõrgharidus on muutunud rahvusvaheliseks ning saanud paljudes riikides oluliseks ekspordiartikliks, on palju ja tervikpildi mõistmiseks on oluline neid lähemalt uurida. Magistritöö autor pakub selleks välja 4-tasandilise mudeli, mille igal tasandil on oma roll ja motiiv kõrghariduse rahvusvahelistumisel.



Joonis 1. Kõrghariduse rahvusvahelistumise 4-tasandiline mudel
Allikas: Autori koostatud

Rahvusvaheline tasand loob kõrghariduse rahvusvahelistumiseks raamistiku. Antud protsessis on tähtsat rolli mänginud mitmete suurriikide eeskuju (USA, Austraalia), riikide ühised jõupingutused ning rahvusvaheliste institutsioonide toetus. Sellel tasandil on kõrghariduse rahvusvahelistumine üks globaliseerumist toetav aspekt, mis suures pildis toetab maailmakodanikuks saamist, rahvusvaheliste kaupade ja teenuste tarbimist, erinevate kultuuride mõistmist ning teataval määral ka inglise keele domineerimist.

Euroopa kontekstis mängib väga suurt rolli Erasmus+ programm, mille kaudu võimaldatakse Euroopa Liidu toel miljonitel üliõpilastel välisriikides õppida – 30 tegutsemisaasta jooksul on vahetusõpingutel käinud üle 4 miljoni üliõpilase. Kuid antud programmi eesmärgid on hoopis laiemad. Euroopa Liidu huvi programmi rahastamiseks on seotud sellega, et see aitab kaasa tema oma eesmärkide elluviimisele, milleks on:

- EL-i ühtse siseturu toimimise toetamine – õpiränne omab positiivset mõju nii inimeste ja kapitali kui teenuste ning kaupade vabale liikumisele.
- Erinevate rahvuste ja kultuuride integreerumine – välisriigis õppides puututakse kokku ka teiste rahvustega, õpitakse tundma nende kultuuri ja toimub integreerumine.
- Tööhõive tõstmine ning seeläbi ka vaesuse vähendamine – välisriigis elanud ja õppinud inimesed on tööturul edukamad (Currie 2005, 5-6).
- Hariduse kvaliteedi tõstmine – rahvusvaheline konkurents kõrgharidusturul sunnib nii kõrgkooli kui üliõpilasi rohkem pingutama. Samuti aitab see kaasa Euroopa kõrghariduse atraktiivsuse tõstmisele, mis omakorda meelitab siia õppima inimesi mujalt maailmast ning loob soodsa pinnase ka teaduskoostöö arendamiseks (Tamtik, *et al.* 2011, 7).
- Haridustee katkestamise vähendamine – välismaal õppinud inimesed on õpingute jätkamisel ja lõpetamisel edukamad (International ... 2013, 5).
- Euroopa Liidu kui riikide liidu positsiooni tugevdamine – inimesed, kes on Euroopa Liidu toel välismaal õppinud ja küllaltki konkreetselt mõõdetavat hüve tarbinud, näevad, et Euroopa Liidul on ka mitmeid kõrghariduse rahvusvahelistumisele kaasa aitavaid strateegiaid ja tegevusi, mis on omavahel põimunud ning mida liikmesriigid oma kõrghariduspoliitika kujundamisel aluseks võtavad ja ellu viivad (Tamtik, *et al.* 2011, 7; Erasmus ... 2015).

Riiklikul tasandil ja riigi institutsioonidel on kõrghariduse rahvusvahelistumisel tähtis funktsioon, sest ilma riigi toetava poliitikata on kõrgkoolidel väga keeruline õppeteenuseid eksportida ning ka välisüliõpilastel riiki õppima tulla. Teisisõnu peavad riigid looma keskkonna, mis soosib välismaalaste riiki tulemist ja kõrghariduse rahvusvahelistumist ning elimineerima piiravad takistused. Lisaks legaalsele raamistikule on olulised ka paljud muud aspektid nagu riigi üldine kuvand, infrastruktuur ja turvalisus. Sisuliselt peab kogu riigiaparatuur selle nimel pingutama ja tekib õigustatud küsimus, mida võidab riik kõrghariduse rahvusvahelistumisest?

Eesti kontekstis on üheks tugevaks argumendiks riigi demograafiline olukord – rahvastik vananeb, loomulik iive on püsivalt negatiivne ja väljaränne küllaltki kõrge. Seega peab rahvastikupoliitikaga proaktiivselt tegelema ning välisüliõpilaste riiki toomine on üks meede, millega püütakse leevendada kvalifitseeritud tööjõu defitsiiti. Riigi seisukohast on tegemist ka talendipoliitikaga, mille üheks eesmärgiks on integreerida välisüliõpilasi õpingute jooksul ühiskonda, toetada nende praktika- ja töökoha leidmist ning pärast õpingute lõppemist Eestisse jäämist (Konkurentsivõime ... 2017, 12-13).

Teiseks oluliseks argumendiks on majanduslik kasu, sest üldjuhul on rahvusvahelised õppekavad tasulised. Samal ajal meelitatakse talente õppima ka erinevate stipendiumitega, mis vabastavad üliõpilased õppemaksust. Sellegipoolest tarbivad välisüliõpilased erinevaid kaupu ja teenuseid ning aitavad seeläbi kaasa sisetarbimise tõusule. Kuigi Eestis selliseid uuringuid tehtud ei ole, võib võrdluseks välja tuua, et Ameerika Ühendriikides panustasid 2016/2017 õppeaastal ca 1,1 miljonit välistudengit majandusse peaaegu 37 miljardit dollarit. Seega kulutas iga välisüliõpilane aastas rohkem kui 33000 dollarit (Banks 2017). Riigi seisukohast on oluline ka see, et väga paljud üliõpilased õpivad välisriigis kas varasemalt kogutud vahendite või perekonna toel, mis tähendab, et see raha tuleb välisriigist. Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringu kohaselt tuleb ca 70% välisõpingute rahastusest üliõpilaste koduriikidest (International ... 2013, 4).

Kõrghariduse rahvusvahelistumine ei tähenda ainult riigisisest kõrghariduse rahvusvaheliseks muutumist, vaid ka selle riigi üliõpilaste siirdumist välismaale õppima ning selle tegevuse soodustamist. Riigi seisukohast on see oluline, kuna välismaal õppimine ja elamine laiendab silmaringi, arendab kultuuritunnetust ning annab üliõpilasele väga palju sotsiaalseid oskusi, mida kaasaegne ja aina rahvusvahelisemaks muutuv tööjõuturg nõuab (Kirss *et al.* 2014, 12-13). „Eesti 2020“ konkurentsivõime kavas ongi eesmärgiks seatud, et 20% Eesti kõrgkoolide lõpetajatest oleks välisõppe kogemusega.

Kõrghariduse rahvusvahelistumine toetab mitmel viisil ka riigi tuntuse tõstmist. Nimelt suurendavad kõrgkoolid nii ennast kui oma õppekavasid välisriikides tutvustades ka riigi kui sihtkoha tuntust. Samuti on välismaal õppivad Eesti tudengid ja ka Eestis õppinud välismaalased nii-öelda brändisaadikud, kes Eestit maailmas tutvustavad.

Hiljutistest arengutest Eestis saab välja tuua välismaalaste seaduse muutmise Riigikogu poolt 2. mail 2018, millega võeti üle Euroopa Liidu õpi- ja teadusrände direktiiv. See annab kolmandatest riikidest pärit üliõpilastele ja teadlastele õiguse Euroopa riikides ilma elamisloa taotlemata liikuda ning mõnes Schengeni riigis saadud elamisloaga on võimalik Eestis õppida kuni 360 päeva ning pärast elamisloa lõppemist Eestis viibida veel kuni 270 päeva (Punamäe 2018). Seega astuvad nii Euroopa Liit kui liikmesriigid jõulisi samme, et kolmandatest riikidest üliõpilasi ja teadlasi Euroopasse tuua.

Kõrgkooli tasandil on ajalooliselt olnud olulisel kohal ühiskondlik ootus, mille kohaselt ülikoolid peavad koolitama tugevate erialaste teadmiste ja oskustega tööjõuressurssi. Seoses globaliseerumisega on aga nii ühiskonna kui tööjõuturu vajadused muutunud. Lisaks erialastele teadmistele hinnatakse üha enam ka sotsiaalseid oskusi, rahvusvahelisi kogemusi ning kultuuritunnetust, mis tähendab, et konkurentsivõimelise hariduse pakkumiseks peavad kõrgkoolid antud valdkonda teadlikult arendama (Qiang 2003). See on üks põhjus, miks kõrgkoolid teevad sellises mahus rahvusvahelist koostööd, soosivad oma üliõpilaste välismaal õppimist ja praktika läbimist, pingutavad välisõppejõudude, -teadlaste ning -tudengite kutsumise ja siin kohanemise nimel.

Analoogselt riigiga on ka kõrgkoolidel rahvusvahelistumise protsessis majanduslik huvi. Üldjuhul on rahvusvahelised õppekavad tasulised ning kõrgkoolid teenivad õppetasadelt lisaressurssi, millega oma tegevuskulusid katta. Teine majanduslik aspekt tuleneb teadus- ja arendustöö finantseerimisest. Nimelt on mõned uurimisprojektid nii ressursimahukad, et käiksid ühele kõrgkoolile või isegi riigile üle jõu (Wit 2001, 7). Sellepärast tehaksegi rahvusvahelisi koostööprojekte, millele on ka lihtsam rahastust leida.

Eesti kontekstis mängib kõrgkoolide rahvusvahelistumise motivatsioonis rolli ka riigi demograafiline olukord. Nimelt on nii madal sündimus kui väljaränne viinud tudengite arvu vähenemiseni, mistõttu langeb konkurents õppekohtadele ja teatud valdkondades esineb

probleeme õppekavade täituvusega. See omakorda seab kõrgkoolid keerulisse situatsiooni, kus ühiskond ootab neilt kvalifitseeritud tööjõudu, millest on juba praegu puudu ja mistõttu värvatakse tudengeid juba õpingute keskel, mille tagajärjel jääb neil kõrgharidus pahatihti omandamata (Jervan 2014). Sellega seostub ka teadlaste järelkasvu probleem, mis on ülikooli kui teadusasutuse jätkusuutlikkuse seisukohast väga tõsine risk, mille maandamisega tuleb järjepidevalt tegeleda.

Kõrgkoolidele on väga oluline ka maine ja tuntus ning rahvusvaheliste tudengite arv on tihti üheks kriteeriumiks erinevate edetabelite koostamisel. See on ka üks põhjus, miks välistudengite, -õppejõudude ja -teadlaste värbamise nimel pingutatakse. Samuti on suur välisüliõpilaste arv müügiargumendiks kõrgkoolide omavahelises konkurents. Sisuliselt tähendab see rahvusvahelistumise muutumist omaette eesmärgiks.

Indiviiditasandil tähendab kõrghariduse rahvusvahelistumine võimalust omandada kõrgharidus välisriigis. Antud tasandi spetsiifikast tulenevalt on välismaal õppimiseks väga palju erinevaid motiive, mida Mazzarol ja Soutar (2002, 82-85) kirjeldasid **tõuke- ja tõmbemudeli** abil. Nimelt on tõukemehhanismideks üliõpilase päritolumaa erinevad tegurid, mis motiveerivad teda kõrgharidust välisriigis omandama ning tõmbemehhanismideks sihtriikide omadused, mis seal õppimise atraktiivseks muudavad.

Peamisteks tõukemehhanismideks on:

- Soov välisriigis elada ja uut kultuuriruumi tundma õppida (Thompson 2004), tegemist on ühe olulisema tõuketeguriga Erasmuse vahetustudengite puhul (The Erasmus ... 2014, 73).
- Keeleoskused – välismaal õppimine aitab keele- ja eneseväljendusoskusi arendada ja tõstab suhtlemisel enesekindlust (Loveland, Morris, 2018, 10).
- Uued kontaktid ja sotsiaalne võrgustik – välismaal õppides on võimalik luua personaalseid sidemeid, mis tulevikus näiteks ettevõtluses võivad väga kasulikuks osutuda (The Erasmus ... 2014, 30).
- Koduriigi kitsad kõrgharidusvõimalused – soovitud eriala puudumine, raske ligipääsetavus või madal kvaliteet (Mazzarol, Soutar 2002, 82-84).
- Paremad karjäärivõimalused – välisõppe kogemus on tööturul hinnatud just tänu sotsiaalsete oskuste arendamisele, andes tööle kandideerides ja karjääri tehes teatavaid eeliseid (Loveland, Morris 2018, 7-9; Farrugia, Sanger 2017, 12-18). Samuti loob see mitmeid eeldusi ja võimalusi tulevikus välismaal töötamiseks (The Erasmus ... 2014, 18).

- Perekondlik hoiak välismaale õppima minemise suhtes – enamasti on see perekondlik otsus, õpinguid rahastatakse perekonna toel ning seetõttu on lastevanemate suhtumine antud küsimusse väga oluline (Mazzarol, Soutar 2002, 88-89).
- Võimalus kogeda koduriigist erinevat praktikat ja õpetamismeetodeid (The Erasmus ... 2014, 73).
- Soosiv süsteem – välismaal õppimine muutub järjest populaarsemaks, kõrgkoolid soosivad või nõuavad välismaal õppimist (Derby, Burke 2015).

Peamisteks tõmbemehhanismideks on Mazzaroli ja Soutari (2002, 83) käsitlese kohaselt:

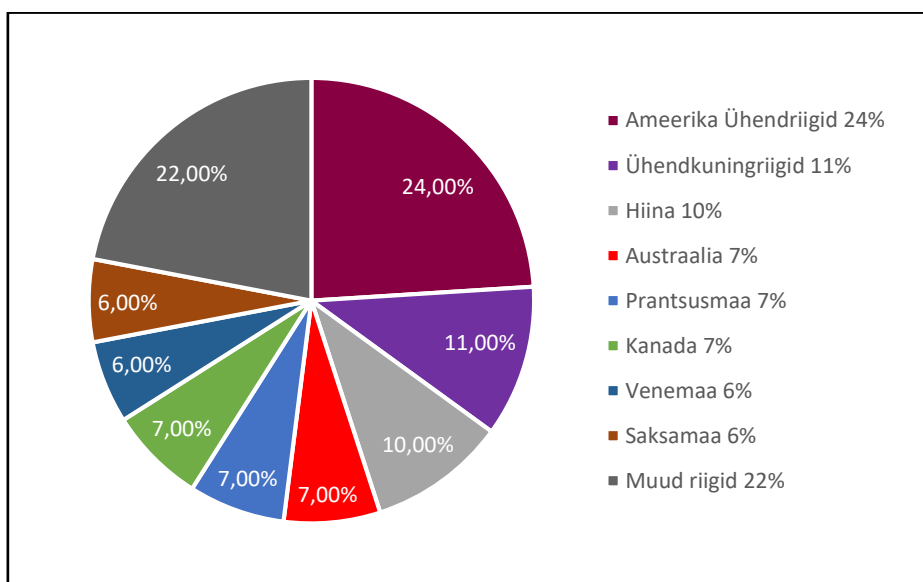
- Sihtriigi tuntus ja maine kodumaal – üks kõige olulisemaid valiku tegureid.
- Isiklikud soovitusel – vanemate, lähedaste ja sõprade soovitusel mängivad sihtriigi valikul väga olulist rolli.
- Sarnasused ja sidemed sihtriigiga – eelistatakse sihtriike, millel on nende kodumaaga ajaloolisi sidemeid, sama (või sarnane) riigikeel ja kultuur, tihe majanduslik koostöö, ühesugune kliima, geograafiline lähedus.
- Sotsiaalsed sidemed – valitakse sihtriike, kus lähedased inimesed elavad, õpivad või on varasemalt reisinud.
- Kulud – õppetaksud, elamis- ja reisikulud, stipendiumid, osalise töötaja võimalused.
- Kõrgkooli maine ja õppekvaliteet – positsioon edetabelites, nimekad õppejõud ja vilistlased, vilistlasvõrgustik, üliõpilaste arv.
- Õpingute tunnustamine ja ülikoolidevahelised partnerlussuhted – kas sihtriigis tunnustatakse varasemaid kogemusi ja õpinguid ning kas sihtriigis õpitud tunnustatakse koduriigis ja mujal maailmas.
- Keskkond – sihtriigi kultuur, elustiil, turvalisus, õppe- ja elutingimused (väga olulised on majutusvõimalused) ning asjaajamise lihtsus.

Mazzarol ja Soutar (2002, 83) tõid välja ka **kolme sammu mudeli**, mille kohaselt esimese sammu teeb inimene **tõukemehhanismi** abil ja võtab vastu otsuse, kas minna välismaale õppima või mitte. Kui otsustatakse minna, tehakse teine samm **tõmbemehhanismi** abil ja valitakse välja konkreetne sihtriik. Kui sihtriik on valitud, tehakse kolmas samm taaskord **tõmbemehhanismi** abil, valides kõrgkooli, kus õppida soovitakse. Siinkohal mängivad eriti rolli kõrgkooli maine, hariduse kvaliteet, erialad, õppejõud ja teadlased, õpikeskkond, digitaristu, vilistlaste võrgustik ning

turundustegevused. Seega on õppeteenuste eksportimise seisukohast riigi kui terviku kuvand kriitilise tähtsusega. (Mazzarol 1998 viidatud Mazzarol ja Soutar 2002, 83)

1.2.2. Kõrghariduse rahvusvahelistumine kui ekspordiartikkel

Paljud riigid ja kõrgkoolid on kõrghariduse rahvusvahelistumise ja välisüliõpilaste värbamise võtnud strateegiliseks eesmärgiks ning muutnud kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimise märkimisväärseks sissetulekuallikaks. Maailma edukaimad kõrghariduse eksportijad on ajalooliselt olnud Ameerika Ühendriigid, kus õppis 2017. aastal 24% maailma välisüliõpilastest, Ühendkuningriigid (11%), Austraalia (7%), Prantsusmaa (7%). Viimastel aastatel on Hiina jõuliselt oma positsiooni tugevdanud, hõivates möödunud aastal juba 10% turuosast (A Quick ... 2017).



Joonis 2. Välisüliõpilaste jaotus riigiti aastal 2017

Allikas: A Quick ... (2017)

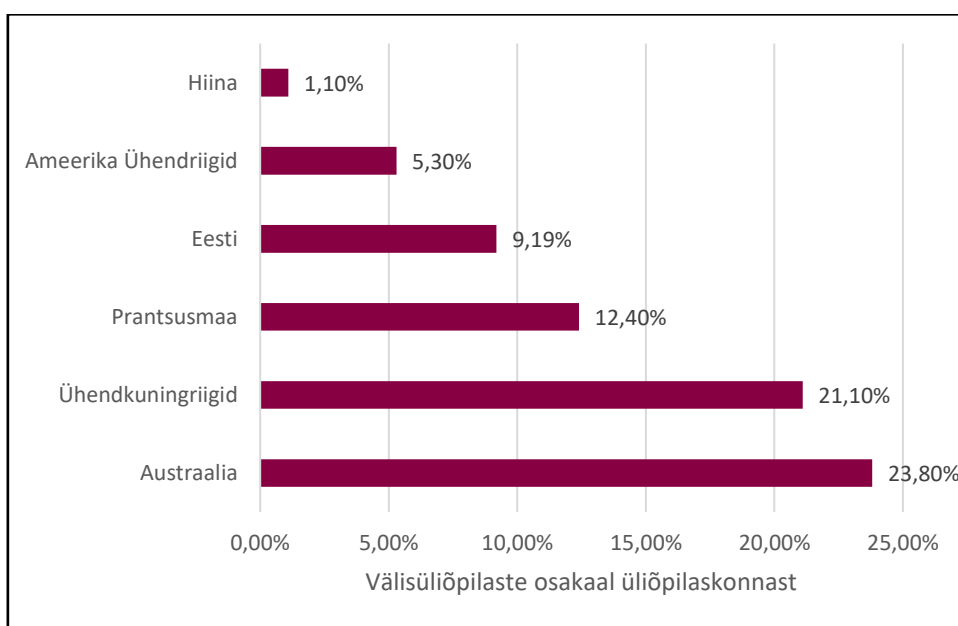
Kuigi riigid ja kõrgkoolid käsitlevad kõrgharidusteenuste ekspordi mõnevõrra erinevalt, on üldiselt kasutusel neli levinumat mudelit (The value ... 2015, 8-17):

- Traditsiooniline mudel ehk välisüliõpilased sõidavad riiki kohapeale ning elavad ja õpivad seal teatud perioodi. Üliõpilased panustavad riigi majandusse nii õppemaksude kui elamiskulude näol ning rikastavad keskkonda oma kultuuri ja teadmistega.
- Filiaalide mudel ehk ülikoolilinnakute loomine välisriikidesse, kus pakutakse samal tasemel kõrgharidust. Filiaalid alluvad üldiselt koduriigi ülikooli juhtimisele ning ka

tegevusest saadav tulu liigub koduriiki. Austraalias teostatakse filiaalidele ka samadel alustel riiklikku järelevalvet nagu kodumaal asuvatele ülikoolidele (Harmon 2006).

- E-kursuste mudel ehk õppetöö toimub interneti vahendusel ja üliõpilaste asukoht pole oluline. Tegemist on kasvava trendi ja kõrge lisandväärtusega teenusega.
- Väliskursuste mudel – õppejõud käivad välisriikides ja partnerülikoolides tasulisi kursusi läbi viimas.

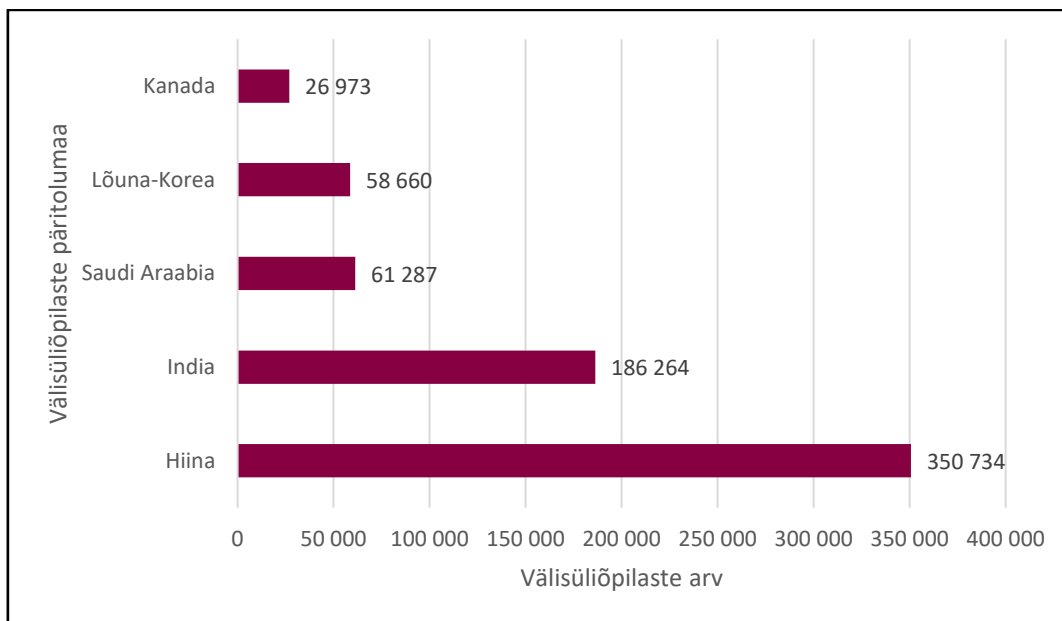
Välisüliõpilasteks loetakse traditsioonilise mudeli järgi välisriigis kohapeal kõrgharidust omandavaid tudengeid, keda 2017. aastal oli maailmas kokku umbes 4,6 miljonit (The value ... 2015, 8-17). Järgnevalt uuritakse ajalooliselt edukamaid kõrghariduse kui õppeteenuste eksportijaid – Ameerika Ühendriike, Ühendkuningriike ja Austraaliat.



Joonis 3. Välisüliõpilaste osakaal riigiti kogu üliõpilaskonnast 2017. aastal
Allikas: A Quick ... (2017); Tasemeõppe ... (2018); 2017/2018 õppeaasta ... (2018), autori arvutused

Kõrghariduse rahvusvahelistumise kontekstis saab järeldada, et kõige edukamad riigid on Austraalia ja Ühendkuningriigid, kus välisüliõpilaste osakaal on üle 20% üliõpilaskonnast. Võrdluseks on sisse toodud ka Eesti, kus 4395 välisüliõpilast moodustavad üle 9% üliõpilaskonnast (Tasemeõppe ... 2018; 2017/2018. õppeaasta ... 2018).

Ameerika Ühendriigid on välisüliõpilaste seas kõige populaarsem sihtkoht ja seal õpib üle miljoni välistudengi, kuid üliõpilaste üldarvust moodustavad nad vaid ligikaudu 5,3% (A Quick ... 2017). Üheks tugevaks Ühendriikide tõmbenumbriks ja kõrghariduse kvaliteedinäitajaks on maailma tugevaimad ülikoolid nagu näiteks Harvard, Massachusetts Institute of Technology (MIT) ja Stanford. Samuti mängib olulist rolli inglise keel riigikeelena, karjäärivõimalused ja mõjuvõimsa suurriigi atraktiivsus. Peamisteks sihtturgudeks on Hiina, kelle välisüliõpilased moodustavad koguarvust üle 30% ja India ligi 20%-ga (Education ... 2017, 23-47).



Joonis 4. Välisüliõpilased Ameerika Ühendriikides päritolumaa järgi 2017. aastal
Allikas: A Quick ... (2017)

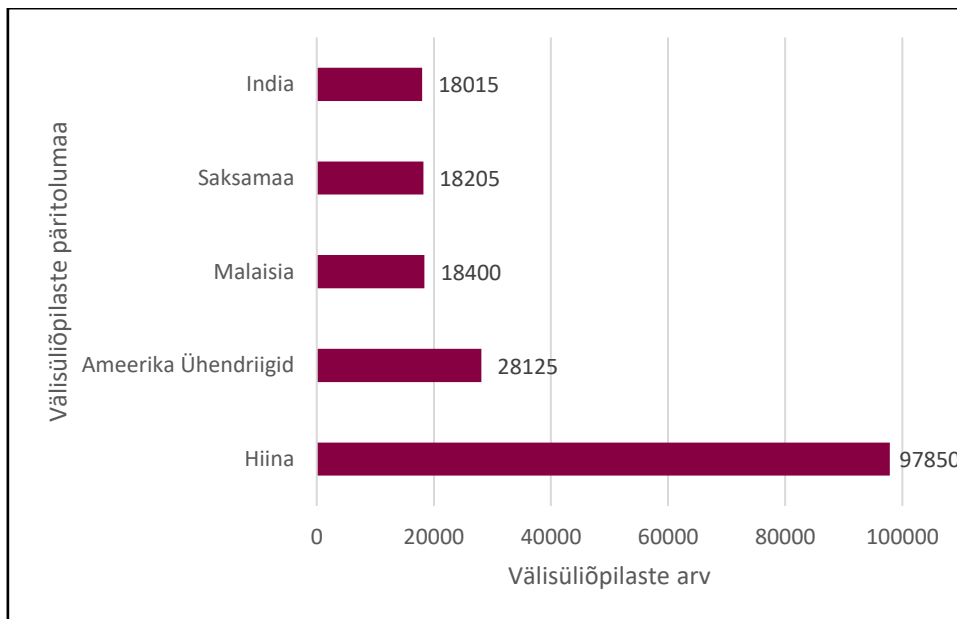
Ühendriikide kõrghariduse kui teenuse ekspordi kasvu piirab õppeteenuste kõrge hind, mistõttu saavad seal oma lastele õppimist lubada pigem jõukamad perekonnad (ca 75% välisüliõpilastest õpib USA-s perekonna või koduriigi rahastuse toel) (Education ... 2017) või peavad üliõpilased end siduma küllaltki suurte laenudega. Keskmiselt kulub Ameerikas kõrgharidust omandades ühe õppeaasta jooksul nii õppimis- kui elamiskuludele üle 58 tuhande dollari (ca 47 tuhat eurot), mis on küll oluliselt soodsam kui Hongkongis õppides, kus aastas kulub üle 130 tuhande dollari (ca 106 tuhat eurot), kuid on kõrgem maailma keskmisest, mis on ca 44 tuhat dollarit (ca 35 tuhat eurot) (The Value ... 2017, 11). Mitmete teadlaste arvates mõjuvad nii kõrged kulud suures määras negatiivselt, kuna madalama finantsvõimekusega talendid suunduvad õppima teistesse riikidesse.

Ekspordi seisukohalt on õppeteenused oluline artikkel, olles teenuste valdkonnas 6. kohal, tuues aastas riiki üle 43 miljardi dollari ja pakkudes tööd 450000 inimesele (The Value ... 2017, 4). Samuti on väga suur roll filiaalide loomisel – USA ülikoolid haldavad rohkem kui 250 kõrgkooli 74s erinevas riigis ning antud kontekstis on peamisteks sihtturgudeks Ühendmiraadid ja Hiina (Derby, Burke 2015). Samuti pööratakse tähelepanu e-kursuste pakkumisele – näiteks Harvardi ülikooli e-kursustel õpib üle miljoni tudengi 193st erinevast riigist (*ibid.*). Ühendriikide eripäraks on erasektori suur roll kõrgharidusmaastikul, mis tähendab, et ettevõtted toetavad ka riiklikke kõrgkoole. Samuti on väga palju erakõrgkoole ning fonde, mille kaudu finantseeritakse USA üliõpilaste välismaal õppimist (Wit 2001).

Ühendkuningriikides on kõrghariduse kui õppeteenuse eksport sissetulekuallikana olnud riiklik prioriteet juba 1979. aastast, mil rahvusvahelised õppekavad muudeti tasuliseks. See avaldas koheselt mõju nii riigi majandusele kui kõrgkoolidele, mis said märkimisväärseid lisavahendeid oma tegevuste elluviimiseks (Lomer *et al.* 2018, 135). Samuti on riik alates 20. sajandi lõpust teadlikult tegelenud Ühendkuningriikide kõrghariduse kui ühtse brändi loomise ja arendamisega (*ibid.*), milleni näiteks Eestis jõuti *Study in Estonia* näol 2010. aastal.

Samas on ka valitsus märganud kõrgkoolide õppeteenuste ekspordist saadavat tulu ja kärpinud regulaarselt riiklikku toetust (Lomer *et al.* 2018, 134-135), mistõttu peavad kõrgkoolid muutuma üha iseseisvamaks ja kõrgharidust nähakse järjest enam äritegevuse ja müüdava teenusena. Paljud Ühendkuningriikide õppejõud ja teadlased on seetõttu tunnetanud nii akadeemilise vabaduse kui autonoomia kadumist ning üliõpilased on üha enam muutumas „klientideks“, kellele õppejõud peavad teenust pakkuma (Jabbar *et al.* 2017).

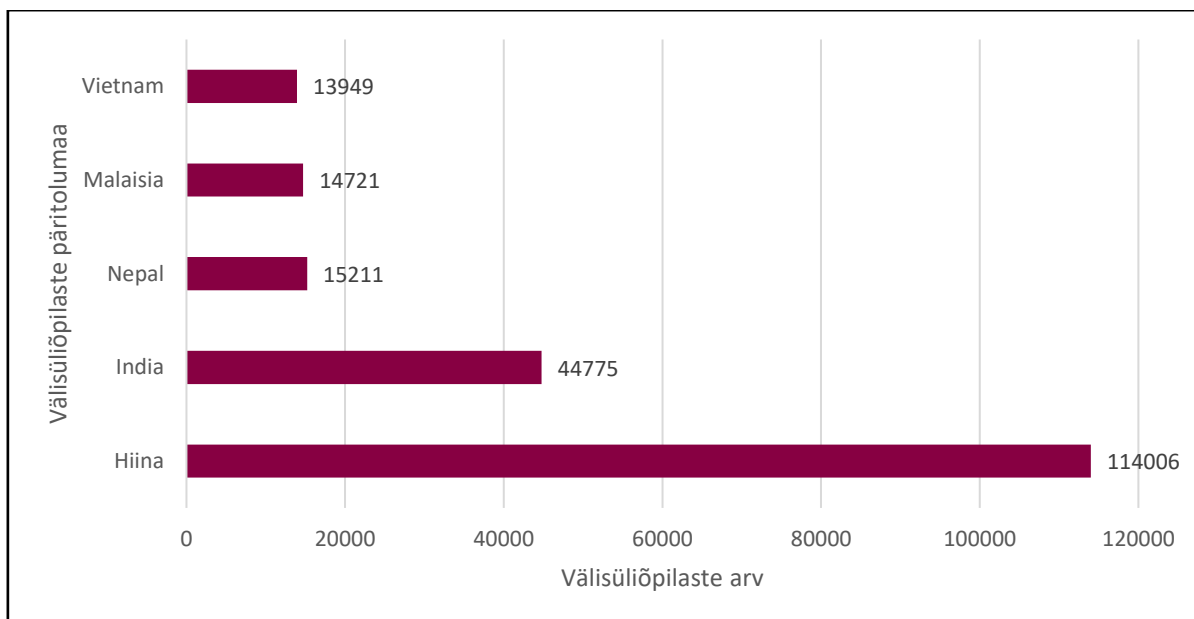
Õppimis- ja elamiskulud on Ühendkuningriikides maailma keskmisega võrreldes küllaltki soodsad, ulatudes *ca* 25 tuhande dollarini (*ca* 20 tuhande euron) aastas, mis on üle kahe korra väiksem kui näiteks Ameerika Ühendriikides õppides (The Value ... 2017, 11). Riiki toovad välisüliõpilased sisse *ca* 25,8 miljardit naela (*ca* 29 miljardit eurot) ja pakuvad kaudselt tööd rohkem kui 200 tuhandele inimesele (Kaur 2016, 4). 2017. aastal õppis riigis *ca* 501 tuhat välisüliõpilast, moodustades koguarvust üle viiendiku ehk 21,1%, kusjuures peamisteks sihtturgudeks on Hiina, Ameerika Ühendriigid ja Malaisia (A Quick ... 2017).



Joonis 5. Välisüliõpilased Ühendkuningriikides päritolumaa järgi 2017. aastal
Allikas: A Quick ... (2017)

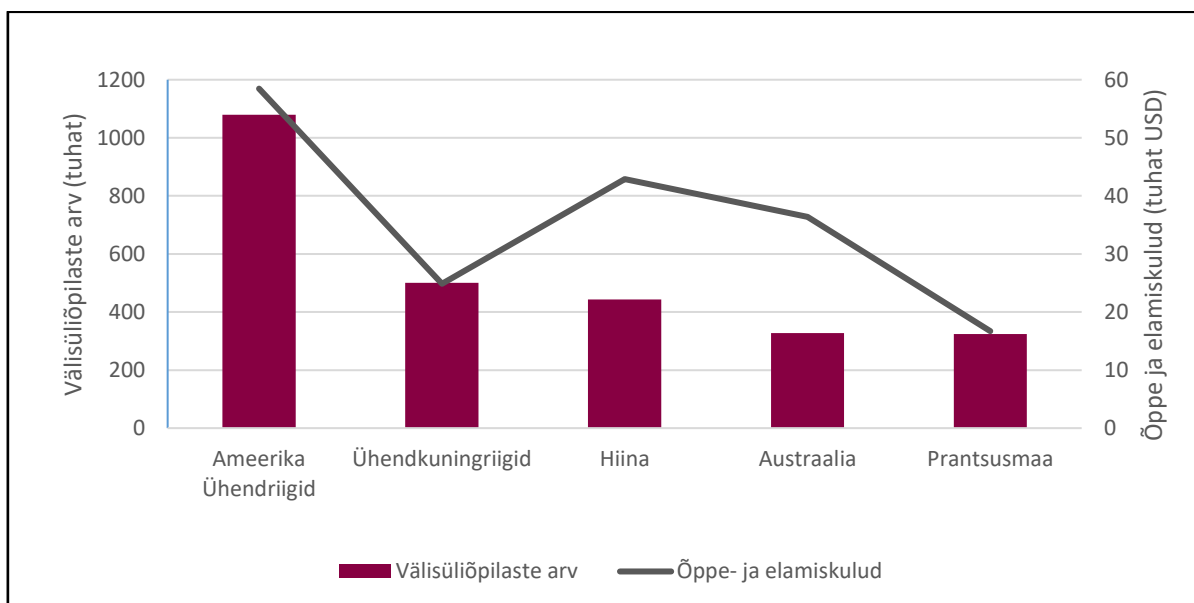
Austraalias mängib haridusteenuste eksport riigi majanduses väga suurt rolli – nimelt on see rauamaakide ja söe järel kolmas eksporditartikkel, tuues aastas õppetasadena riiki sisse enam kui 28 miljardit dollarit, mis ületab kahekordselt Eesti riigieelarve mahtu (Australia's ... 2018). 2017. aastal õppis Austraalias üle 327 tuhande välisüliõpilase (A Quick ... 2017) ja vastuvõetavate välistudengite arv kasvab iga aastaga umbes 10% (End ... 2018). Tegemist on kõrghariduse kontekstis maailma ühe kõige rahvusvahelisema riigiga, kuna välisüliõpilaste osakaal on *ca* 23,8% üliõpilaste koguarvust. Kulud nii õppemaksule kui elamisele on mõnevõrra soodsamad kui maailmas keskmiselt – nimelt *ca* 36 tuhat dollarit (*ca* 29 tuhat eurot) üliõpilase kohta aastas (The Value ... 2017, 11).

Austraalia fookus on seatud peamiselt Hiinale ja Indiale, kuna sealne kõrgharidussüsteem ei suuda turu nõudlusele vastata (Harmon 2006, 14-16). Seega on teadlikult valitud väga suure rahvastikuga riigid, mille elanike emakeel ei ole inglise keel ja kus vajadus kõrghariduse järgi on väga suur. Austraalia kõrgkoolid kasutavad kõrghariduse eksportimisel kõiki nelja mudelit, riigis kohapeal õpib *ca* 66% välistudengitest ning ülejäänud 34% omandab kõrgharidust mõnes filiaalis (ibid.). Erinevalt Ameerika Ühendriikidest, püütakse Harmoni sõnul näiteks filiaalide loomisest erasektori kaasamisest hoiduda, mis tähendab, et kogu teenitud tulu läheb kõrghariduse arendamisse ja süsteemi veelgi tugevamaks muutmisse.



Joonis 6. Välisüliõpilased Austraalias päritolumaa järgi 2017. aastal
Allikas: A Quick ... (2017)

Austraalia kõrghariduse rahvusvahelistumise ja ekspordiedukuse eelduseks võib esmapilgul pidada ingliskeelset ühiskonda ja troopilist kliimavöödet, kuid tegelikkuses on selle taga aastatepikkune järjepidev töö nii riigi kui kõrgkoolide tasandil. Samuti on uuringud näidanud, et Austraalia kui atraktiivse puhkamise sihtkoha maine omab teatud piirkondades hoopis vastupidist mõju ja näiteks Kagu-Aasia üliõpilaste hulgas ei ole see kõrghariduse omandamise riigina seetõttu kuigi kõrgelt hinnatud (Wächter, Kemp 2010, 83).



Joonis 7. Suurimad eksportijad – üliõpilaste arv, õppe- ja elamiskulud 2017. aastal
Allikas: A Quick ... (2017); The Value ... (2017), autori arvutused

Jooniselt 7 nähtub, et riigi ja kõrgkoolide atraktiivsus ning õppe- ja elamiskulud ei ole omavahel korrelatsioonis. Kõige kulukam on õppida Ameerika Ühendriikides, kuid sellegipoolest õpib seal sisuliselt iga maailma neljas välistudeng. Kuigi suurriikidel on kõrghariduse rahvusvahelistumisel ja eksportimisel teatav eelis, näitab Ühendkuningriikide ja Prantsusmaa positsioon, et see ei ole siiski määrav.

2. METOODIKA

Kõrghariduse kui õppeteenuse eksport ühe kõrgkooli kontekstis on nii sisult kui potentsiaalilt väga lai protsess, olles seotud mitmete üksuste ühiste jõupingutustega. Uurimisküsimusele „Millised on Tallinna Tehnikaülikooli eesmärgid, tugevused, nõrkused ja arenguvõimalused kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel?“ on võimalik vastust otsida nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid uurimismeetodeid kasutades. Kvalitatiivseid uurimismeetodeid kasutades saab uurimisküsimusele vastata, kui uurida konkreetseid protsesse kõrgkooli sees, üksusi ja nende üksuste võtmeisikute tegevusi. Ehk uurimise fookus on selgelt ülikooli töötajatele suunatud. Uurimisküsimusele kvantitatiivsete uurimismeetoditega vastust otsides tuleb keskenduda eelkõige välisüliõpilastele, nende kogemuste ja ettepanekute statistilisele analüüsile, sest õppeteenuse ekspordiga kokku puutuvate töötajate hulk ei anna usaldusväärsete järelduste tegemiseks piisavat valimit.

2.1. Uurimismeetodi valik

Magistritöö autori arvates on uurimisküsimusele vastuse leidmiseks parim viis kasutada kvalitatiivseid uurimismeetodeid, kuna õppeteenuse eksport on spetsiifiline valdkond, mille mõistmiseks tuleb teemat süvitsi ja paindlikult uurida. Õppeteenuse müügi protsess välisturgudele puudutab eelkõige ülikooli töötajaid, mistõttu on mõistlik teemat uurida pigem „pakkuja“ kui „tarbija“ seisukohast. Kuigi müügi protsessi puutuvate üksuste ring on kitsas, kannavad nad erinevaid rolle, mistõttu tuleb neid erineva nurga alt uurida. Seda saab antud kontekstis teha ainult kvalitatiivsete uurimismeetoditega.

Kvalitatiivseid uurimismeetodeid on väga palju, kuid Laherand (2008, 73-159) toob välja kuus erinevat uuringudisaini: juhtumiuuring, fenomenoloogiline uurimus, etnograafiline uurimus, põhistatud teooriat loov uurimus, tegevusuuring ja fenomenograafiline uurimus. Sisuliselt saab uurimisküsimusele vastamiseks teemat uurida kõigi eelnimetatud meetoditega, kuid magistritöö mahtu ja teoreetilist käsitlust arvestades jäävad valikusse juhtumiuuring, põhistatud teooriat loov uurimus ning fenomenograafiline uurimus. Kuivõrd magistritöö kontekst on ühe organisatsiooni

teenuse eksportimise tugevused, nõrkused ja arenguvõimalused, sobib selle teema avamiseks kõige paremini juhtumiuuring, sest selle andmete kogumise ja nende analüüsimise meetodid on kõige paindlikumad, tehes spetsiifilise valdkonna uurimise ja järeldusteni jõudmise tõhusamaks.

Uurimismeetodi riskikohaks peab magistritöö autor keskse uurimisküsimuse laia ulatust ning varasemate kogemuste puudumist mahuka juhtumiuuringu läbiviimisel.

2.2. Andmete kogumine ja analüüs

Kvalitatiivses uuringus saab andmeid koguda kahel peamisel viisil – verbaalselt intervjuude või arutluste abil ja multimodaalselt, kus infot kogutakse näiteks protsesside, inimeste või dokumentide vaatluse abil (Laherand 2008, 176). Magistritöö autor kogub uurimisküsimusele vastamiseks verbaalseid andmeid.

Verbaalsete andmete kogumisel kasutatakse eksperdiintervjuud, mis on oma sisult poolstruktureeritud intervjuu vorm, kus intervjuueeritavate valim on koostatud konkreetsete valdkondade ekspertteadmiste alusel (Laherand 2008, 199). Magistritöö autor soovib intervjuuerida järgmisi TTÜ töötajad:

- Jakob Kübarsepp, kes oli õppeprorektor aastatel 2000-2011 ja 2014-2017, mil välisüliõpilaste osakaal TTÜs jõudsalt kasvama hakkas.
- Hendrik Voll, kes on õppeprorektor ja kellele allub Õppeosakond ning Avatud ülikool, millest esimene mängib õppeteenuse eksportimisel väga suurt rolli.
- Keit Kiissel, kes on Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talituse juht ning vastutab TTÜ õppimisvõimaluste tutvustamise eest välisriikides ning välisüliõpilaste vastuvõtuprotsessi sujuva toimimise eest.
- Mati Lukas, kes on koostöös teaduskondadega täiendusõppe võimalusi pakkuva Avatud ülikooli juhataja. Magistritöö autori hinnangul on ka täienduskoolituste ja e-kursuste müük välisturgudel kõrge potentsiaali ja lisandväärtusega teenus.
- Reijo Karu, kes on endine Rahvusvaheliste suhete osakonna juhi kohusetäitja ja praeguse Rahvusvahelise koostöö talituse juht.

Võtmeisikutega võeti ühendust nii e-maili kui telefoni teel ning kõigilt saadi nõusolek intervjuu läbiviimiseks. Intervjuud toimusid nii *Skype'i* vahendusel kui kohtumiste abil vahemikus 5. mai 2018 kuni 9. mai 2018, intervjuudeks oli ettevalmistatud 19-34 küsimust, millele lisandusid

intervjuu käigus tekkinud täpsustavad küsimused. Intervjuude kestus oli 31 minutit kuni 112 minutit. Ettevalmistatud küsimustikud on lisades 1-5.

Intervjuude läbiviimise käigus tutvustati intervjuueeritavatele kasutatava sõnavara konteksti ja tähendust, küsimuste üldist jaotust, põhjuseid, miks just neid intervjuueeritakse ja küsiti nende nõusolekut lindistamiseks. Küsimused jagunesid nelja plokki ja varieerusid mõnevõrra vastavalt intervjuueeritava töölasele taustale, eesmärgiga luua TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumise protsessidest ja ekspordist mitmekülgsem taustteadmine ning antud vastuste konteksti paremini mõista. Uurimisküsimusele vastamist toetavad küsimused olid kõigile intervjuueeritavatele samad. Küsimused esitati valdavalt avatud kujul, kuid teatud küsimuste neutraalsuse säilitamiseks ja vastuse suunamise vältimiseks esitati need suletud kujul ning vastavalt vastusele mindi avatud küsimustega edasi.

Andmete kogumise riskikohana nähti enne intervjuude läbiviimist magistr töö autori vähest kogemust intervjuude ettevalmistamisel, läbiviimisel ja juhtimisel. Samuti polnud magistr töö autor kindel, kuivõrd avatud on võtmeisikud oma seisukohti avaldama ja hinnanguid andma olukorras, kus intervjuusid lindistatakse ja kogutud infot avalikult kasutatakse.

Kogutud andmete sisuanalüüs toimub juhtumispõhise ehk vertikaalse analüüsitehnikaga (*case-by-case analysis*), mille abil analüüsitakse kogutud andmeid intervjuueeritavate tutvustamiseks ja teema sügavamaks mõistmiseks ning horisontaalse juhtumiülese analüüsitehnikaga (*cross-case analysis*), kus üldistatakse ühe küsimuse kontekstis kõikide intervjuude käigus kogutud andmeid. Erinevate võtmeisikute lähenemisnurk ühele konkreetsele küsimusele võib olenevalt professionist ja kogemustest olla väga erinev ning loob seeläbi laiema tervikpildi ja teadmise. Kuivõrd võtmeisikute näol on tegemist praeguste või endiste üksuste juhtidega, annab nende seisukohtade ja nägemuste võrdlemine võimaluse mõista TTÜ kõrghariduse kui õppeteenuse ekspordi hetkeolukorra tagamaid.

Andmeanalüüsi riskifaktoritena nähti küllaltki mahukat andmehulka, milles võib olla raske orienteeruda ja mille omavaheline seostamine võib osutuda keerukaks.

3. UURINGU TULEMUSED

Teostatud intervjuude analüüsimiseks kasutati nii vertikaalset juhtumipõhist analüüsitehnikat kui horisontaalset juhtumiülest analüüsitehnikat. Esimese tehnikaga analüüsiti intervjueeritavaid, nende rolli, kogemusi ja tähelepanekuid kõrghariduse rahvusvahelistumisel ning eksportimisel ja infot, millele pole avalikku juurdepääsu, kuid mis on antud uuringu kontekstis vajalik. Teise tehnikaga analüüsiti intervjuudes antud vastuseid teemaplokkide ja küsimuste lõikes, uurimisküsimusele vastuse leidmiseks ning uue teadmise loomiseks.

3.1. Juhtumipõhine analüüs

3.1.1. Intervjuu endise õppeprorektori Jakob Kübarsepaga

Jakob Kübarsepp on TTÜs töötanud aastast 1975, olles aastatel 2000-2011 ja 2014-2017 õppeprorektor. See periood oli ülikooli rahvusvahelistumise mõistes murranguline. 2000. aastal oli TTÜs üks rahvusvaheline õppekava ja üksikud välisüliõpilased, kuid TTÜ üliõpilased käisid juba aktiivselt välisriikides vahetusõpingutel. Soome, Rootsi ja Taani ülikoolide eeskujul mõisteti, millist positiivset mõju välisüliõpilaskond kõrgkoolile omab ning seejärel võeti see ka strateegiliseks sihiks arengu- ja tegevuskavades. Kübarsepa sõnul on välisüliõpilaste värbamise ja rahvusvaheliste õppekavade loomise peamiseks eesmärgiks TTÜs olnud alati **õppekvaliteedi tõstmine**.

Esiialgu olid mitmed dekaanid kõrghariduse kui õppeteenuse rahvusvahelistumise ja ingliskeelsete õppekavade vajalikkuse suhtes umbusklikud ning ka õppejõudude poolt esines teatav vastasseis, kuna see nõudis suurt jõupingutust nii õppekavade väljatöötamise kui õppematerjalide ümbertegemise näol. Seetõttu osaleti 2003. aastal TTÜ delegatsiooniga, kuhu kuulus enamus dekaane ja võtmeisikuid, Viinis toimunud Euroopa kõrghariduse rahvusvahelistumise konverentsil, millele korraldati Eestis ka jätkuüritus „Kõrghariduse rahvusvahelistumine Eestis – kelle huvi ja vastutus“. Pärast nimetatud üritustel osalemist oli tekkinud kriitiline hulk

kaasamõtlejaid, kes kõrghariduse rahvusvahelistumise vajadust mõistsid ning ülikoolisisene vastasseis kadus.

Järgnevatel aastatel tekkis järjest juurde uusi ingliskeelseid õppekavasid ning hakati üha enam rääkima ka „rahvusvahelistumisest kodus“, mis tähendas seda, et üliõpilased ja õppejõud, kes ise välismaal õppimas või õpetamas ei käi, saavad tänu rahvusvahelistele üliõpilastele ka ise rahvusvahelise kogemuse. Üliõpilased, kes õppisid koos või puutusid kokku välisüliõpilastega, said samuti rahvusvahelise kogemuse ja võrgustiku ning õppejõud kogemuse, kuidas välisüliõpilasi õpetada. See muutis õppejõud omakorda rahvusvahelisel kõrgharidusturul konkurentsivõimelisemaks.

TTÜ oli avalik-õiguslike ülikoolide seas selgelt rahvusvahelistumises teenäitaja ja teistest ülikoolidest aastaid nii õppekavade kui välisüliõpilaste arvult sammu võrra ees. Kõige suurem hüpe, nii rahvusvaheliste kavade kui üliõpilaste värbamise osas, toimus 2008. aastal, mil TTÜga liitus Audentese Ülikool oma rahvusvaheliste õppekavade ja üliõpilaskonnaga. 2008/2009 õppeaastal oli TTÜ õpirände saldo esmakordselt positiivne, mis tähendab, et TTÜs õppis arvuliselt rohkem välisüliõpilasi, kui TTÜ üliõpilasi välismaal.

Kuni 2010. aastani olid väga populaarsed sotsiaalteadused ning inseneri- ja tehnoloogiaerialadel õppis vähe välistudengeid. Seetõttu otsustati 2012. aastal vastu võetud „Tallinna Tehnikaülikooli rahvusvahelistumise ja innovatsiooni strateegias aastani 2015“ fookus suunata inseneriteaduse bakalaureuseõppe rahvusvahelistumisele, võimaldades välisüliõpilastele rohkem tasuta kohti. See omas ka kohest positiivset mõju. Kuigi sotsiaalteaduste valdkonnas kadusid välisüliõpilaste jaoks seetõttu paljud tasuta õppekohad, ei mõjutanud see oluliselt vastuvõtuarve, kuna õppekavade kvaliteet oli end tõestanud ja välisüliõpilased olid valmis õpingute eest ka maksma.

3.1.2. Intervjuu õppeprorektori Hendrik Volliga

Hendrik Voll on TTÜ vilistlane, kes jätkas oma haridusteed Rootsi ja Ameerika Ühendriikide mainekates ülikoolides, mistõttu omab ta kõrghariduse rahvusvahelistumise kontekstis ka isiklikke kogemusi. TTÜs on ta töötanud aastast 2009, juhtinud kokku kolme õppekava, olnud kunagise Ehitusteaduskonna õppeprodekaan, teinud täiskohaga professoritööd ning on alates 2017. aastast õppeprorektor.

Õppeprorektorile allub Õppeosakond, kelle vastutusvaldkondade hulka kuulub ka rahvusvaheliste tudengite vastuvõtt ja õppekavade rahvusvaheline turundamine ning Avatud ülikool, mis pakub täiendõppeteenuseid ja korraldab erinevaid rahvusvahelisi suvekoole ning konverentse. Kuivõrd Avatud ülikool pakub ka mitmeid e-kursusi, on antud magistritöö kontekstis huvipakkuv ka nende müügiipotentsiaal välisturgudel.

Hendrik Voll on TTÜ õppeteenuste ülikoolipoolse rahvusvahelistumisega küllaltki rahul, kuna sisuliselt on iga kuues õppejõud ning iga kaheksas üliõpilane pärit välisriigist. Õppeteenuse ekspordi osas on ta seisukohal, et värbamisel tuleb keskenduda parimatele talentidele, kellel on valdkonna vastu tõsine huvi ning soov pärast õpingute lõppemist Eestis karjääri teha. Ehk rõhk peab selgelt olema kvaliteedil ja välisüliõpilaste värbamise eesmärk peab olema Eesti tööjõuturгу vastavate spetsialistidega toetada. Samas nendib õppeprorektor, et väga paljud TTÜs kõrgharidust omandanud välisüliõpilased liiguvad pärast õpingute lõppemist Eestist välja, mistõttu esineb teatud valdkondades endiselt tööjõudefitsiiti. Õppeteenuse müük välisturgudel peaks selle vähenemisele kaasa aitama, kuid praktikas see tema hinnangul nii ei ole.

Paljud välisüliõpilased õpivad TTÜs küll tasulistel õppekohtadel, kuid sihtstipendiumiga, mis tähendab, et kui nad nominaalkoormusel õpivad, siis nad õppemaksu tasuma ei pea. Paraku on aeg näidanud, et ka need välistudengid ei jää pärast õpingute lõppemist Eesti tööjõuturule, mistõttu pole ülikooli ega riigi seisukohast otstarbekas väga laialt sihtstipendiumitesse panustada. 2017/2018 õppeaastaks vähendati võrreldes varasemate aastatega kõigi teaduskondade (v.a Infotehnoloogia teaduskonna) sihtstipendiumite mahtu 15%. Ehk kuigi välisüliõpilased rikastavad oma õpingutega oluliselt TTÜ õpikeskkonda ja annavad ka Eesti tudengitele teatava rahvusvahelise võrgustiku ning kogemuse, on rahvusvaheliste õppekavade ja sihtstipendiumite pakkumine ülikoolile märkimisväärne kuluartikkel.

3.1.3. Intervjuu Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talituse juhi Keit Kiisseliga

Keit Kiissel on kõrghariduse rahvusvahelistumise ja müügiga välisturgudel tegelenud kümme aastat, millest kaheksa aastat on olnud TTÜs. 2007 kuni 2011 töötas ta Rahvusvaheliste suhete osakonnas, Tasemeõppe keskuse koordinaatorina, kus keskuse kõik töötajad tegelesid nii värbamise kui vastuvõetuga. 2014. aastal alustas ta Rahvusvaheliste suhete osakonnas tööd Rahvusvahelise turunduse juhina ning seoses TTÜ struktuurireformiga liigutati värbamisturundus Õppeosakonna alla ning temast sai Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talituse juht. Selles allüksuses tegeleb intervjuueeritav igapäevaselt rahvusvahelise turundusega, kus on lisaks temale

veel kaks töötajat ning vastuvõtu eest vastutab viieliikmeline meeskond, kelle seas on ka oma meeskonnajuht.

Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talitus vastutab kogu tasemeõppe välistudengite värbamise ja vastuvõtuprotsessi eest ning toetavad oma tegevustega ka muude TTÜ rahvusvaheliste teenuste müüki. Erasmuse vahetusüliõpilastega piirdub nende kokkupuude orientatsioonipäeva korraldamisega, mis on mõeldud nii vahetus- kui tasemeõppe üliõpilastele. Kõige muu eest vastutab Õppeosakonnale alluv Mobiilsuskeskus.

Rahvusvahelise värbamise tegevused jagunevad internetipõhiseks ja otseturunduseks. Internetipõhiselt toimub turundus sotsiaalmeedias ja erinevatel rahvusvaheliste õpingute ja vastuvõtuga seotud veebisaitidel, mille tegevust väga täpselt hinnatakse. Lisaks on kaudselt *online* turundusele toeks ka *Study in Estonia*, mis on sihtasutuse Archimedese juhitud projekt ja bränd, mis tutvustab tervikuna Eestit kui kõrgharidusõppe sihtkohta. Nagu eespool käsitletud Mazzaroli ja Soutari (2002, 83) kolme sammu mudelist nähtub, valivad välisüliõpilased kõigepealt riigi, kus nad õppida soovivad ning alles seejärel kõrgkooli, mistõttu on vajalik ka kõrgkoolide üleselt Eestit kui riiki turundada.

Otseturundust tehakse erinevatel messidel ja sündmustel, mille raames tehakse väga tihedat koostööd teiste kõrgkoolidega, eriti Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooliga. Kõrghariduse kui õppeteenuse müük välisurgudel on väga spetsiifiline, sest TTÜ kontekstis turundatakse esmalt Eestit, seejärel Tallinna ning alles siis ülikooli ja õppekava, mistõttu ei ole kõrgkoolidel ratsionaalne end eraldi välisriikides tutvustamas käia. Otseturundustegevused on lisaks messidele ka erinevates riikides infoseminaride korraldamine, kus käiakse samuti koos teiste Eesti ülikoolidega ning seda aitavad üldjuhul korraldada kohaliku linna või kõrgkooli Erasmuse koordinaatorid.

TTÜ strateegilisteks sihtturgudeks on Soome, Hiina, Türgi, Gruusia, India, Brasiilia ja Lõuna-Korea, mis said sätestatud 2012. aastal TTÜ Nõukogu poolt kinnitatud TTÜ rahvusvahelistumise ja innovatsioonistrateegiaga aastani 2015. Kuna pärast antud strateegia lõppemist ja struktuurireformi ei ole uus strateegia veel valminud, lähtutakse oma tegevusest eelkõige nimetatud sihtriikidest, kuid arvestatakse ka riiklike huvidega, mis on sätestatud Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegias 2015-2020. Samuti katsetatakse igal aastal mõnda uut sihtriiki. Käesoleval aastal käidi Aserbaidžaanis, kus huvi oli üllatavalt suur ning kust

on ka varasema turundustegevuseta igal aastal palju avaldusi laekunud ning ka mitukümmend üliõpilast Eestisse õppima tulnud. Aserbaidžaanis infoseminari korraldamisel oli otsene positiivne mõju: avalduste laekumine kasvas hüppeliselt nii Tartu Ülikoolis kui TTÜs. Kuna paljud kandideerivad ka sihtstipendiumitele, saab täpsemaid järeldusi teha sügisel, mil saab analüüsida, kui paljud TTÜsse õppima jõudsid ning kui palju on nende seas samu inimesi, kes konkreetset seminari külastasid.

Aserbaidžaanis näide on rahvusvahelistele värbajatele üllatav, kuna üldiselt turundustegevuste mõju ei avaldu koheselt, sest sihtrühma jaoks on tegemist väga olulise ja mitmeid järgnevaid aastaid mõjutava otsusega, mida arutatakse ka pere ja sõpradega, uuritakse täpsemalt riigi, linna ja ülikooli kohta. Keit Kiissel selgitab kõrghariduse ekspordimist lumepalliefektiga – uuele turule sisenedes on keeruline sealt tudengeid saada, kuid kui esimesed on tulnud ja neile on siin meeldinud, hakkab lumepall veerema ning üliõpilaste arv kasvab iga aasta olenemata sellest, et turundustegevuste mahud on jäänud samaks. Kõrghariduse ekspordi juures on ka väga oluline suust-suhu reklaam, ehk kogemused, mida sama riigi üliõpilased oma sõpradele ja kaasmaalastele edasi annavad.

3.1.4. Intervjuu Avatud ülikooli juhi Mati Lukasega

Mati Lukas on omandanud nii magistri- kui doktorikraadi välisülikoolis, olnud mitmete keskkoolide direktor, Audentese Ülikooli rektor aastatel 1998-2000, Mainori Kõrgkooli rektor aastatel 2005-2010 ja juhib alates 2014. aastast TTÜ Avatud ülikooli, mistõttu on tal kõrghariduse rahvusvahelistumise kontekstis palju kogemusi.

TTÜ Avatud ülikooli tegevuse saab jagada kolmeks suuremaks valdkonnaks – avatud õppeks, täiendusõppeks ja konverentside korraldamiseks, mis kõik on ühel või teisel moel õppeteenuse ekspordi või selle toetamisega seotud. Avatud õppe alla kuulub eelkõige akadeemiline õpe TTÜ õppevaldkondades, kus soovijatel on võimalik tasuliselt, kuid ilma konkursita ja jõukohase tempoga soovitud eriala või selle eeldusaineid omandada. Täiendusõppe alla saab liigitada täienduskoolitused, mis on samuti kõigis TTÜ õppevaldkondades, suvekoolid (eelkõige välismaalastele) ja e-kursused. Viimastel aastatel on lisandunud ka konverentside korraldamine TTÜle olulistest valdkondades ja ühe hiljutise eduloona saab välja tuua Euroopa tööstussektori võtmeürituse *Manufuture* korraldamise 2017. aasta sügisel.

Õppeteenuse ekspordi seisukohalt on magistritöö autorile huvipakkuv eelkõige täiendusõppe valdkond. Täienduskoolitused on tasulised ja suunatud peamiselt Eesti turule, kuid väikses mahu on müüdud ka välisriikidele ja tegeletakse aktiivselt välispartnerite otsimisega, kellega koos täienduskoolitusi läbi viia. Üheks suuremaks sammuks täienduskoolituse kui teenuse eksportimisel on praegu ettevalmistatav EMBA (*Executive Master of Business Administration*) kursus *Industry 4.0* kontekstis, mis on tööstusvaldkonna tippjuhtidele mõeldud väga intensiivse õppekavaga koolitus. Antud kursust korraldatakse koos partnerülikoolidega Ameerika Ühendriikidest, Soomest, Taanist ja Saksamaalt ning uuritakse võimalusi kaasata partnereid ka Aasiast. Programm on planeeritud kestma kaheksa kuni kümme kuud, mis jaguneb kuueks sessiooniks, millest kaks toimub Eestis ning ülejäänud partnerülikoolides. Kuivõrd praegu käivad partnerülikoolidega lepingute allkirjastamised, pole selge, kas antud kursus avatakse 2018. aasta sügisel või 2019. aastal. Aeg näitab, kui edukaks eksporditartikliks sellised täienduskoolitused saavad ning millist mõju need avaldavad TTÜ rahvusvahelistumisele ja kõrghariduse kui õppeteenuse müügile välisriikidele.

Teiseks väga kõrge potentsiaaliga eksporditartikliks ja TTÜ kõrghariduse ekspordi toetavaks teguriks on MOOCid (*Massive Open Online Course*), mille arendamisega on Avatud ülikool tegelenud aastast 2014. Tegemist on internetipõhiste kursustega, mis on valdavalt tasuta ja mida maailma tippülikoolid kasutavad oma õppimisvõimaluste tutvustamiseks ja reklaamimiseks. Ülikoolist huvitatud inimesed saavad internetis kursusi läbida, end valdkonnaga kurssi viia ja ka tagasisidet, kas antud valdkond on neile huvipakkuv ja jõukohane. MOOCid on lisaks turundusvahendile ka eksporditartikliks, mille ärimudel toimib kahel viisil. Esimese puhul saavad huvilised kursusel tasuta õppida, kuid kui nad soovivad selle kohta saada sertifikaati või täpsemalt spetsialiseeruda, tuleb selle eest tasuda. Teiseks mudeliks on täiesti tasulised kursused, mille sisule ligipääsemiseks tuleb kohe alguses vajalik summa tasuda.

TTÜl on täna seitse tasuta MOOCi kursust, millest viis on ingliskeelsed. Mati Lukase sõnul on MOOCide turul tugev konkurents ja väikeriigi ülikoolil on väga keeruline sinna siseneda. Seetõttu näeb ta rahvusvaheliste kursuste puhul mõtet ainult valdkondades, milles ka Eesti riik on tuntud, teisisõnu tuleb toetuda e-Eesti kuvandile, küberturvalisuse, e-tervise ja e-valitsemise kursustele. Samuti on võtmeküsimuseks platvormid, kus kursusi pakkuda. Ameerika Ühendriikide tugevamatele platvormidele maksab ühe kursuse loomine ligikaudu 250 tuhat dollarit, mis ei ole TTÜle praegu jõukohane. Euroopas pole MOOCid nii populaarsed ja ka platvormid on soodsamad ning näiteks Saksamaa populaarsematele platvormidele saab kursuse üles ehitada 25 tuhande

euroga. TTÜ teeb koostööd Soome *start-up* ettevõttega, kes arendab MOOCi platvormi Moodle keskkonna baasilt, mistõttu saab Moodle kursusi kergema vaevaga ka MOOCideks muuta. TTÜ teeb platvormiarendajaga kahepoolset koostööd, testides platvormi ja andes tagasisidet ning seetõttu tasuta kursuste eest maksuma ei pea, kuid kui tulevikus tahetakse tasulisi kursusi müüa, saab ka platvorm sellest oma osa.

Avatud ülikool korraldab koos teaduskondadega ka suvekoole, mis on samuti välisurgudele suunatud ning toetavad TTÜ kui õppesihtkoha müüki. 2018. aastal korraldatakse kuus suvekooli kursust, mis kõik on seotud mõne konkreetse eriala või valdkonna rahvusvaheliste õppekavadega. Suvekooli kursused on tasulised, kuid nendel osalemist rahastatakse erinevatel viisidel – teatud kursustel osalemist toetab Eesti riik, teatud välisülikoolid katavad ise oma üliõpilaste ja õppejõudude osaluskulud ning osa kursustel osalejatest finantseerivad oma osaluskulud ise. Tegemist on samuti õppeteenuse ekspordiga, sest teatud kursuste eest saavad osalejad Euroopa ainepunkte (EAP), mida nad saavad oma õpingukava täitmisel kasutada. Suvekoolide müük on iga aastaga tõusutrendi näidanud ning olulist rolli on mänginud müügi- ja turundusprotsessi muutumine – esimestel aastatel müüdi teenust eeskätt lõpptarbijale ning nendeni jõudmine oli väga keeruline, seejärel on üha enam keskendutud ülikoolidele ja õppejõududele ning protsess on muutunud oluliselt tõhusamaks.

3.1.5. Intervjuu rahvusvahelise koostöö juhi Reijo Karuga

Reijo Karu on TTÜ vilistlane ja töötanud ülikoolis erinevatel positsioonidel aastast 2011. Tema vastutusvaldkondadeks on olnud rahvusvaheliste projektide juhtimine, mobiilsuse ja rahvusvaheliste võrgustike juhtimine, Rahvusvaheliste suhete osakonna juhtimine ning praegu rahvusvahelise koostöö juhtimine. Rahvusvaheliste suhete osakonna juhtimisel vastutas ta ka välisstudengite värbamise ja TTÜ rahvusvahelise tuntuse tõstmise eest. Kuigi kõrghariduse kui õppeteenuse müügiga välisurgudele tegeles otseselt 4 inimest, oli see tegelikult kogu osakonna prioriteet ning vähemal või suuremal määral olid sellesse kaasatud kõik osakonna töötajad.

Seoses TTÜ tugiüksuste struktuurireformiga kaotati Rahvusvaheliste suhete osakond ning vastavad ülesanded jaotati Õppeosakonna ja Üldosakonna vahel selliselt, et Õppeosakonda tekkis Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talitus ning Üldosakonda Rahvusvahelise koostöö talitus. Reijo Karu määrati viimati nimetatud talituse juhiks, kus töötab lisaks temale veel kaks inimest. Nimetatud tugiüksusel on nii TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumisel kui ekspordimisel oma roll,

tegeledes peamiselt välisriikide ülikoolidega partnerlussuhete loomise ja hoidmisega ning nende lepingutest tulenevate kohustuste täitmisega.

Partnerlussuhted teiste välisülikoolidega on olulised nii TTÜ enda üliõpilaste, vahetusüliõpilaste kui tasemeõppe tudengite jaoks. Vahetusõppesse (näiteks programmi Erasmus+ toel) saavad üliõpilased minna üldjuhul ainult partnerülikooli, mis tähendab seda, et need kaks ülikooli on institutsionaalsel tasandil teineteise pakutavat õppeteenust tunnustanud ning teises kõrgkoolis õpitut arvestatakse ka koduülikoolis. Tasemeõppe üliõpilaste jaoks on partnerluslepingud justkui garantiiks, et TTÜs antav haridus on nende koduriigis ja –ülikoolis hinnatud. Intervjuueeritav tõi välja, et näiteks Hiina üliõpilased, kes soovivad minna magistriõpinguteks välismaale, kaaluvad võimalustena sisuliselt ainult neid kõrgkoole, kellega on koduülikoolil partnerluslepingud ja keda seetõttu aktsepteeritakse.

Lisaks toetavad partnerlussuhted õppeteenuse eksporti sel viisil, et TTÜ kõrghariduse müügiga välisurgudel tegutsevad inimesed saavad partnerülikoolides läbi viia turundustegevusi värbamisürituste või infopäevade näol. Kuigi üldjuhul eelistavad kõrgkoolid, et nende üliõpilased läheks vahetusõppesse üheks semestriks, mitte kogu tasemeõppeks, tuleb järjest enam ette, et üliõpilased suunatakse magistriõppesse mõnda välisriiki, kus on olemas teatud spetsiifilised õppekavad ja kompetentsid, mida antud ülikoolil endal ei ole ning soovitakse sama üliõpilane tagasi tuua näiteks doktoriõppesse.

Rahvusvahelise koostöö talitus tegeleb TTÜ kõrghariduse kui õppeteenuse ekspordiga sisuliselt igapäevaselt nii partnerluslepingute sõlmimise, uuendamise ja neist tulenevate kohustuste täitmisega (täna on TTÜl umbes 500 partnerülikooli) ning delegatsioonide vastuvõtmisel õppeteenuste tutvustamisega. Tänu professionaalsele koostööle julgevad partnerülikoolid TTÜd kui õppesihtkohta ka oma tudengitele soovitada.

3.2. Juhtumiülene analüüs

3.2.1. Tallinna Tehnikaülikooli muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks ja kõrghariduse eksportijaks

Esimene suurem samm TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumisel tulenes endise õppeprorektori Jakob Kübarsepa sõnul Bologna deklaratsioonist, kus 29 riigi haridusministrid (sealhulgas Eesti

haridusminister) leppisid kokku ühtsetes Euroopa kõrgharidusruumi arengusuundades. Tehnikaülikoolis oli seni olnud 4-aastane bakalaureuseõpe, mida mujal Euroopas võrdsustati 3-aastase bakalaureuseõppega. See seadis üliõpilaste mobiilsusele teatavaid piiranguid. Bologna deklaratsioonist lähtudes alustati 2000. aastal 3+2 süsteemile üleminekut, mis tähendas, et TTÜ õppekavad muudeti 3 aastat kestvaks bakalaureuseõppeks ja 2 aastat kestvaks magistriõppeks. Euroopa kõrgharidussüsteemi sobituvate õppekavade loomine oli ka TTÜ arengukava 2001-2005 üks olulisemaid õppeteenuseid puudutavaid prioriteete. Uue süsteemi järgi koostatud õppekavadele võeti esimesed tudengid vastu 2002. aasta sügisel.

Teist ja kolmandat suuremat sammu puudutati juba põgusalt Jakob Kübarsepa juhtumipõhises analüüsis. Nendeks olid 2003. aastal TTÜ delegatsiooni osalemine Viinis toimunud Euroopa kõrghariduse rahvusvahelistumise konverentsil ja Audentese Ülikooli liitumine TTÜga 2008. aastal. Viinis toimunud konverentsil osalemine mõjutas oluliselt toonaste TTÜ võtmeisikute suhtumist kõrghariduse rahvusvahelistumisse, mille tulemusena korraldati TTÜs Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise teemaline konverents. See avardas väga paljude osalejate arusaama kõrghariduse rahvusvahelistumise positiivsetest mõjudest ning aitas kaasa ka eestvedajate kriitilise massi tekkimisele, mistõttu tekkis igal aastal juurde uusi ingliskeelseid õppekavasid. 2003. aastal loodi ka Rahvusvahelise tasemeõppe keskus, mille ülesandeks oli rahvusvahelist värbamist ja vastuvõttu korraldada. Kolmandaks suuremaks sammuks oli Audentese Ülikooli liitumine TTÜ Majandusteaduskonnaga, mistõttu sai TTÜ juurde mitmed rahvusvahelised õppekavad ja ka seal õppinud rahvusvahelised üliõpilased.

Neljanda suurema sammuna tõid nii Jakob Kübarsepp, Reijo Karu kui Keit Kiissel välja 2012. aasta lõpus kinnitatud „Tallinna Tehnikaülikooli rahvusvahelistumise ja innovatsiooni strateegia aastani 2015“. See andis Reijo Karu hinnangul kogu ülikoolile väga selge arusaama, et TTÜ peab end rahvusvaheliselt nähtavaks tegema, avama end globaalsele haridusturule ning ka tugiteenused peavad rahvusvahelistumist toetama. Teisisõnu ei olnud rahvusvahelistumine enam ühe osakonna vastutusala, vaid kogu ülikooli hõlmav protsess, mis polnud eesmärk omaette, vaid selle strateegilisi tegevusi toetav liikumine. Strateegias sätestati ka konkreetsed sihtturud ja eesmärgid välisüliõpilaste värbamisel ja prioriteetidid rahvusvaheliste õppekavade loomisel, mis andis omakorda väga selged tegevussuunised rahvusvahelisele värbamismeeskonnale ning teaduskondadele. Kvantitatiivseid eesmärke välisüliõpilaste osas peetakse tagantjärei mõnevõrra marginaalseteks (rahvusvaheliste üliõpilaste arv pidi 2015. aastaks olema magistriõppes 8% ja doktoriõppes 10%) ja need saavutati väga kiiresti.

Viiendaks suuremaks sammuks on 2016. ja 2017. aastal jõustunud tugi- ja akadeemilise struktuuri reform, mille potentsiaalse mõju osas on intervjueeritavatel mõnevõrra erinevad arvamused. Õppeprorektor Hendrik Voll ei näe rahvusvahelistumise või kõrghariduse ekspordi kontekstis struktuurireformil erilist mõju. Endine õppeprorektor Jakob Kübarsepp, kelle ametiajal nimetatud reform läbi viidi, leiab, et kuigi täpselt ei saa veel hinnata, omab see pigem positiivset mõju. Ta toob paralleeli metallisulamiga, kus täpselt sama koostisega sulamid on kordades erineva tugevusega, sest molekulide paiknemine sulami sees on tänu termotöötlemisele erinev. Ehk struktuurireformi eesmärk oli üksused ja ametipositsioonid struktuuris paremini paigutada, et need tõhusamalt tööle hakkaksid. Selle tulemusel kadus Rahvusvaheliste suhete osakond, mille alt värbamisturundus liikus Õppeosakonna alla (mille all see on ka varasemalt olnud) ja ühendati vastuvõtu tugiüksusega ning rahvusvaheline koostöö ja üldine turundus liikus Üldosakonda. Reijo Karu hinnangul aga struktuurireformiga õppeteenuste ekspordi ja rahvusvahelistumise võimekus langes, kuna keskne struktuuriüksus oma sünergia, teadmiste ja ressursside kaasamise võimekusega lagunes ning sarnast süsteemi ei saa tekitada osakondade üleselt. Samas kasvas tema hinnangul akadeemilise struktuuri võimekus, programmijuhid on oluliselt rohkem turundustegevustesse kaasatud ning ka õppekavade väljatöötamisel pööratakse rohkem tähelepanu nende rahvusvahelisele atraktiivsusele ja globaalsetele vajadustele. Keit Kiisseli sõnul puudub pärast Rahvusvaheliste suhete osakonna likvideerimist valdkondade ülene sünergia ja teemadeülest valdkonna eestvedajat ei ole, mistõttu üksused täidavad ainult oma rolli, kuid puudub ülikoolipoolne tervikpilt.

Kuuendaks suuremaks sammuks on olnud nii bakalaureuse- kui magistriõppekavade reformimine, mille käigus on muudetud õppekavade sisu paremini tööturuvajadustele vastavaks. Kõigi õppekavade programmis on mõni ingliskeelne õppeaine, mis võimaldab ka Eesti üliõpilastel võõrkeeles teadmisi omandada ning välisüliõpilastega rohkem kokku puutuda ning läbi rühmatööde koostööd harjutada. Kodus rahvusvahelistumine on samuti teadlik suund, mis tekkis Jakob Kübarsepa sõnul juba 2003. aastal, kuid mida ei suudetud ülikooli tasandil tervikuna kohe juurutada.

Suure puudusena tõid nii Hendrik Voll, Reijo Karu kui Keit Kiissel välja ka strateegia puudumise. Nimelt peale rahvusvahelistumise ja innovatsioonistrateegia elluviimist ning struktuurireformi ei ole ülikoolil sätestatud visiooni, kuhu ja kuidas täpselt liigutakse. Rahvusvahelistumine on küll oluline osa arengukavast, kuid need pole piisavalt konkreetsete ning teatud tegevuste osas on vaja

kokkuleppele jõuda ja ühiselt pingutada. Reijo Karu toob näite: täna pole konkreetset arusaama, kas TTÜsse tulev välistudeng peaks jääma siia tööle või minema koju tagasi ning olema seal TTÜ saadikuks, et sealt aina uusi üliõpilasi tuleks. Kuigi riiklik strateegia soovib välisüliõpilaste Eestisse jäämist, ei ole selge, kes ja kuidas seda TTÜs toetama peaks. Hendrik Voll arvab, et see on riigi poolt suuremat tähelepanu vajav integratsioonipoliitika küsimus. Jakob Kübarsepp nendib, et paraku ei ole Eesti ettevõtjad kuigi aldis rahvusvahelisi üliõpilasi praktikale ja tööle võtma, sest inglise keeles asjaajamine nõuab neilt pingutusi. Samas on rahvusvahelise haardega ettevõtted väga huvitatud ning näevad neis ka kasu oma ettevõttele nii keskkonna rikastamisel kui rahvusvahelise võrgustiku loomisel – kui üliõpilane on käinud praktikal, kuid läheb peale õpinguid koduriiki tagasi, on ettevõttel seal riigis kontakt, mis võib väga kasulikuks osutuda.

Jakob Kübarsepa ja Reijo Karu sõnul on TTÜ olnud Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumisel teenäitajaks ning praegu ollakse ka välisüliõpilaste arvu poolest kõige populaarsem ülikool. Kui akadeemilises struktuuris on rahvusvaheliste töötajate hulk üle kümne protsendi, siis tugistruktuuris on see oluliselt madalam ning Reijo Karu sõnul peaks ka tugistruktuur üha rahvusvahelisemaks muutma ja ka TTÜ eesti rahvusest töötajad suutma tugiteenuseid professionaalselt välisüliõpilastele ning -personalile pakkuda. Keit Kiissel tõi murekohana välja ka välistudengite integreerimise TTÜ üliõpilasorganisatsioonide tegevusse, kuna tagasisidest on ilmnunud, et nad jäävad tihti infosulgu. Samuti ei tunne nad end üliõpilasorganisatsioonidesse oodatuna, kuna tegevus ja suhtlemine neis toimub harjumuspäraselt eesti keeles. Samas on selle nimel Üliõpilasesindusega koostööd tehtud ning viimase aastaga on Keit Kiisseli sõnul olukord oluliselt paranenud.

3.2.2. Tallinna Tehnikaülikooli huvid ja eesmärgid kõrghariduse eksportimisel

Kõik intervjueritavad tõid välisüliõpilaste värbamise ja kõrghariduse eksportimise peamise eesmärgina välja **õppekvaliteedi tõstmise**. See omab mõju mitmel viisil – esiteks survestab see õppejõude oma aineid õpetama globaalsest vaatevinklist ja mitte niivõrd Eesti kontekstis. Samuti motiveerib see õppejõude maailma trendidega kursis olema ja välisüliõpilased annavad neile omakorda infot nende koduriigi arengutest. Teiseks on välisüliõpilased mõnevõrra kriitilisemad ja rohkem tagasisidet andvad kui Eesti üliõpilased, kuna õpingute eest tasudes või mitmeks aastaks välisriiki elama asudes on ootused paraku kõrgemad kui koduriigis tasuta õppides. Kolmandaks arendavad välisüliõpilased nii TTÜ õppejõudude, tugipersonali, kui üliõpilaste võõrkeelte oskust ning tõstavad ka nende konkurentsivõimet tööjõuturul, soodustades õppejõududel näiteks

välislähetustel käimist ja sealt uute teadmiste ja kogemuste omandamist, lisades omakorda väärtust ka nende poolt õpetatavatele õppeainetele.

Teise olulise eesmärgi ja huvina tõid kõik intervjueeritavad välja **rahvusvahelistumise kodus**. Kuivõrd kõigil üliõpilastel pole erinevatel põhjustel võimalik välismaale õppima minna, on TTÜ ühiskonna ees kohustus koolitada rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisi spetsialiste. Välisüliõpilastega koos õppides, grupitöid tehes ja vaba aega veetes saavad ka Eesti üliõpilased ettekujutuse, kuidas rahvusvahelises kontekstis koostöö käib, õpivad tundma teisi töökultuure ja mõttelaadi. Reijo Karu toonitas, et välisüliõpilased toovad TTÜsse seda teadmist, mida kohapeal ei ole ning mida ei ole võimalik ilma välisüliõpilasteta TTÜ tudengitele anda. Näiteks on viisid, kuidas eestlane, iraanlane, hiinlane või rootslane mingit ülesannet lahendavad, väga erinevad, isegi kui kokkuvõttes jõutakse sama tulemuseni. Kui TTÜ vilistlastest ettevõtjad soovivad tulevikus oma ettevõtte tooteid või teenuseid mõnda välisriiki eksportida või seal äritegevust alustada, on neil oluliselt parem teadmine, kuidas antud riigis teatud protsessid käivad ja kuidas sinna kõige parem siseneda on. Samuti on väga oluline kontaktide võrgustik, mis õpingute ajal tekib ning need võivad nii ülikoolile kui üliõpilastele väga kasulikuks osutuda.

Kolmanda olulise eesmärgina toodi ühiselt välja **Eesti tööjõuturu toetamine** kvalifitseeritud spetsialistidega, mis õppeprorektor Hendrik Volli hinnangul on ühiskonna ootustest ja ülikooli rollist tulenevalt üks kõige prioriteetsemaid eesmärke. Ettevõtete nõudlus kvalifitseeritud tööjõu järele on püsivas tõusutrendis, kuid Eesti üliõpilaste arv demograafilistel põhjustel tugevas languses, mistõttu tuleb seda lõhet välisüliõpilaste värbamisega kompenseerida. Paraku lahkuvad väga paljud välisüliõpilased pärast õpingute lõppemist Eestist ning see on ka kõigi intervjueeritavate arvates teema, millega nii ülikool kui riik peaksid strateegiliselt tegelema. Kuivõrd ülikooli tegevust rahastatakse valdavas osas riigieelarvest, on küsimus, kui kasulik on sihtstipendiumitega välisüliõpilaste koolitamine, kes Eesti tööjõuturule pärast õpingute lõppemist ei jää, mõnevõrra õigustatud.

Hendrik Voll ja Reijo Karu tõid välja eelneva eesmärgiga mõnevõrra seotud, kuid eraldi käsitlust väärihuvi – nimelt TTÜ jaoks **strateegiliselt oluliste õppekavade avatuna hoidmine**. Nii bakalaureuse- kui magistriõppekavade puhul on õppekohtade piirarvud, mille mittetäitumisel õpet ei avata. See tähendaks teatud valdkondades veelgi suurema tööjõudefitsiidi tekkimist ja omaks negatiivset mõju ka õppekavade arengule ning jätkusuutlikkusele. Kuivõrd kõik õppekavad on välja töötatud vastavalt tööjõuturu vajadustele, peab ülikool pingutama selle nimel, et õppekavade

sisu atraktiivseks muuta ning teave antud valdkonna õppimis- ja karjäärivõimalustest ka potentsiaalsete üliõpilasteni viia. Jakob Kübarsepp tõi antud kontekstis välja kaks paralleeli erasektoriga, kus toote või teenuse funktsionaalsus ja kvaliteet võib väga hea olla, kuid ilma müügitoetuseta kliendid seda üles ei leia ning seetõttu mängib Rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talitus antud eesmärgi täitmisel väga suurt rolli. Teise paralleeli tõmbas Kübarsepp uute toodete või teenuste turule toomisega, kus ettevõtted müüvad turuosa võitmiseks toodangut omahinnaga ning ei teeni seetõttu kasumit. Kui turuosa on võidetud, lisatakse hinnale ka kasumimarginaal. Sellega saab mõnevõrra põhjendada sihtstipendiumite määramist, mille puhul on üliõpilasel võimalik tasulisel õppekaval stipendiumiga tasuta õppida. Sel viisil on võimalik teatud õppekavad välisüliõpilaste seas populaarseks muuta, tugev konkurents tekitada ning samm-sammult sihtstipendiume vähendada ning peagi õppeteenust täishinnaga müüa.

Kõrghariduse rahvusvahelistumisel ja õppeteenuste ekspordil on ka **rahaline mõõde**. Nimelt on ülikoolide rahastamismudelil oluliseks komponendiks mobiilsus. See puudutab nii välisüliõpilaste TTÜs õppimist kui TTÜ üliõpilaste välismaal õppimist. Kui välisüliõpilaste seas on TTÜ kõige populaarsem ülikool Eestis, siis TTÜ enda tudengite mobiilsus on pigem tagasihoidlik, mistõttu saadakse selle tulemusnäitaja põhjal eelarvesse riigi poolt vähem vahendeid. Samuti on õppemaks ülikoolile sissetulekuallikas, kuigi pigem marginaalne. Küsimusele, kas kõrghariduse ekspordist võiks ülikooli eelarve jaoks saada oluline tuluallikas, vastati valdavalt negatiivselt. Peamise põhjusena toodi välja seda, et TTÜl on kohustused eelkõige Eesti ühiskonna ja tulevaste üliõpilaste ees ning Tehnikaülikool on ainus koht maailmas, kus Eesti üliõpilastel on võimalik emakeeles näiteks kõrgemat inseneriharidust saada. Teisisõnu peab ülikool keskenduma eelkõige meie inimeste koolitamisele ja pakkuma kõrgharidust emakeeles, mistõttu ei ole võimalik välisüliõpilasi sellises mahus koolitada, et sellest saaks eelarve mõttes väga oluline tuluallikas. Tasulistel õppekavadel õppimine maksab 3000-6000 eurot aastast ning oma õpingute eest maksavad umbes pooled tasemeõppe välisüliõpilastest ehk umbes 720 üliõpilast. 2017. aastal laekus tasemeõppe õppeteenustasudelt ülikoolile umbes 3,15 miljonit eurot, mis moodustab ülikooli tegevustuludest umbes 3%. Paraku pole avalik, kui suure osa sellest moodustab välisüliõpilaste õppemaks.

3.2.3. Tallinna Tehnikaülikooli tugevused kõrghariduse ekspordimisel ja tõmbetegurid rahvusvaheliste üliõpilaste värbamisel

Magistritöö teoreetilisest käsitlestest johtuvalt uuriti TTÜ rahvusvahelistumise ja kõrghariduse ekspordiga seotud võtmeisikutelt ka TTÜ kui õppesihtkoha tugevuste ja tõmbetegurite kohta. Kõige rohkem tõsteti esile TTÜ **unikaalseid õppekavasid**, mis haakuvad Eesti kui e-riigi

kuvandiga. Nii bakalaureuse- kui magistriõppekavade sisu on viimase kahe aasta jooksul üle vaadatud ning kaasajastatud, mistõttu vastavad need tööjõuturu vajadustele. Kuivõrd välisüliõpilased valivad esmalt riiki, kuhu õppima tulla, on TTÜ kontekstis väga positiivne see, et Eesti kui e-riigi edulugude turundus- ja kommunikatsioonitegevus toetab kaudset ka TTÜ kõrghariduse rahvusvahelist turundust.

Kõik intervjuueeritavad tõid välja ka **TTÜ linnakut** ning head ja turvalist õpikeskkonda. Keit Kiisseli sõnul nähtus ka rahvusvahelise uuringufirma I-Graduate poolt 2017. aastal läbiviidud *International Student Eurobarometri* (ISB) uuringust, et välisüliõpilaste rahulolu TTÜ linnakuga oli kõrgem nii Eesti, Euroopa kui maailma keskmisest. Linnaku heast arhitektuurist, praktilisest disainist ja suurepärasest majutusvõimalusest annab tunnistust ka asjaolu, et 2014. aastal pärjati TTÜ Euroopa parima ülikoolilinnaku tiitliga. Keit Kiisseli sõnul tekitavad välisriikides messidel osaledes või infoseminare läbi viies TTÜ linnaku pildid alati elevust ning tõmbavad tähelepanu. Õppekeskkonnast toodi esile eelkõige kaasaegseid laboreid ja raamatukogu. Jakob Kübarsepa sõnul tunnevad välistudengid end TTÜ linnakus turvaliselt. Näiteks nädalavahetustel kohtab õppehoonetes peamiselt välisüliõpilasi, kes järelkult eelistavad ka iseseisva õppetööga tegeleda pigem ülikooli õppehoonetes kui ühiselamus või korteris.

TTÜ tugevuseks ja tõmbenumbriks on Jakob Kübarsepa ja Reijo Karu sõnul küllaltki **pikaajaline kogemus rahvusvahelise õppeteenuse pakkumisel** ja välisüliõpilaste värbamisel, mille tulemusena on tekkinud rahvusvaheline vilistlasvõrgustik, kes on saanud kvaliteetse hariduse ning levitavad positiivset infot ka oma koduriigis. Samuti on potentsiaalsete välisüliõpilaste jaoks oluline see, et kohapeal on juba hulk välistudengeid ees, kes annavad tulijatele kindlustunde, et TTÜsse astudes võetakse nad sõbralikult vastu ning omaks. Hendrik Volli sõnul on iga kuues õppejõud pärit välismaalt, mis annab samuti kandideerijatele tunnistust sellest, et tegemist on küllaltki rahvusvahelise ülikooli ja keskkonnaga. Reijo Karu sõnul on ka ülikooli töötajaskond muutumas järjest nooremaks ja rahvusvahelisemaks, mis välisüliõpilase seisukohast tähendab seda, et üha enam ülikooli teenuseid on ka inglise keeles kättesaadavad.

Jakob Kübarsepa, Hendrik Volli ja Keit Kiisseli hinnangul on suureks tõmbeteguriks **tasuta õppekohad ja stipendiumid**, mis on eriti oluliseks argumendiks just müügitegevusel kolmandates riikides. Keit Kiisseli sõnul pole olulised ainult TTÜ poolt pakutavad sihtstipendiumid, millega võimaldatakse üliõpilasel tasulisel õppekaval sisuliselt tasuta õppida, vaid ka muude organisatsioonide stipendiumid, mis aitavad välisüliõpilastel näiteks elamiskulusid katta. Tasuta

õppekohtade ja sihtstipendiumite osas olid kõik intervjueeritavad ühel nõul, et välisüliõpilastele peaks teatud arvu tasuta õppekohti säilitama, kuid tasuta peaksid saama õppida ainult parimad. See loob konkurentsi ja kes tasuta õppima ei pääse, saab seda teha tasulises õppes.

Välisüliõpilaste tagasisidest on välja tulnud, et ka **tugiteenuste kvaliteeti** hinnatakse kõrgelt ja tekkivatele küsimustele või probleemidele leitakse lahendus kas teaduskonna või nõustamiskeskuse kaudu. Õppeosakond on uute välistudengite sisseelamise ja integreerimise protsessiga aastaid tegelenud nii erinevate sündmuste korraldamisel kui tugiteenuste arendamisel. Samuti on Õppeosakonnal tudengiesindajate (*Student Ambassadors*) süsteem, kus paljudel riikidel on oma tudengisaadikud, kes on vahelülis oma riigi üliõpilaste ja TTÜ vahel. Tegemist on vabatahtliku tööga, mis annab tudengisaadikutele võimaluse ülikooli struktuuri seestpoolt tundma õppida ning ülikoolile võimaluse üliõpilastelt vahetut tagasisidet saada ning neile ka infot edastada. Tudengiesindajate poole pöörduvad aktiivselt ka TTÜsse kandideerimist kaaluvad üliõpilaskandidaadid, kelle jaoks vahetu tagasiside oma riigist pärit üliõpilaselt on väga mõjukas.

Jakob Kübarsepa ja Keit Kiisseli sõnul on TTÜ kõrghariduse hinna ja kvaliteedi suhe väga hea, mistõttu on TTÜ tasulised õppekavad Soome tudengite seas väga populaarsed. Õppemaks 3000-6000 eurot aastas on maailma mastaabis küllaltki soodne hind, mis on ühelt poolt tõmbeteguriks, kuid teisalt võib teatud riikides tekitada umbusku kvaliteedi osas. Hinna ja kvaliteedi suhe on välisüliõpilaste arvates paigas ka elamis- ja toidukulude kontekstis, mistõttu on võimalik välismaalasel TTÜsse õppima tulles omandada väga kvaliteetne haridus suhteliselt mõistlike kuludega.

Erinevatel sihtturgudel on mõnevõrra erinevad tõmbetegurid ja ka müügiargumendid, millega nii Eestit, Tallinna kui TTÜd reklaamitakse. Reijo Karu sõnul tutvustatakse Aasias Eestit eelkõige kui innovaatilist Skandinaavia riiki, kuid Ida-Euroopas kui edukat Põhjamaa riiki. Samuti tunnetavad tema hinnangul endised Nõukogude Liidu maad TTÜ rolli Eesti kiires arengus ja e-riigi eduloos, mis omakorda tõstab TTÜ kui õppesihtkoha väärtust. Jakob Kübarsepa sõnul on TTÜl teatav eelis Tartu Ülikooli ees, kuna välismaa noored eelistavad üldjuhul õppima minna suurematesse ja nime poolest tuntumatesse linnadesse, mistõttu on ka Tallinn kui üks Euroopa pealinnadest tõmbetegur, mis toetab TTÜ müüki välisturgudel.

3.2.4. Tallinna Tehnikaülikooli nõrkused kõrghariduse eksportimisel

Kõik intervjuueeritavad tõid peamise nõrkusena välja TTÜ õppejõudude **inglise keele taseme**, mis on ka rahvusvahelise uuringufirma I-Graduate poolt TTÜ välisüliõpilaste seas läbi viidud uuringu põhjal madalam nii maailma, Euroopa kui Eesti keskmisest tasemest. Samuti on see ilmnunud TTÜ Õppeosakonna läbiviidud tagasisideküsitlustes. Kuigi keeletase ei ole otseselt puudulik, on see mõnevõrra **madal**, mistõttu peavad õppejõud oma oskusi parandama ja võib-olla ka ülikool seda omaltpoolt soosima. Jakob Kübarsepp leiab, et iga rahvusvahelise ülikooli töötaja ja üliõpilane peab inglise keelt oskama vähemalt B2 tasemel, kuid paraku on see praktikas nii töötajate kui ülikooli astujate hulgas madalam. Samas ei saa näiteks üliõpilased valida vabaõppemoodulisse tasuta lisaks keeleõppekursusi ning Kübarsepp selgitab seda sellega, et keelte õppimine peaks olema eelkõige õppija enda huvi ning TTÜ tegeleb oma vastutusvaldkonnades erialateadmiste õpetamisega.

Teise suure nõrkusena ilmnes intervjuude käigus **valdkondadeülese rahvusvahelistumise strateegia puudumine**. Kuni 2015. aastani oli ülikoolil nii rahvusvahelistumisel kui kõrghariduse ekspordil selge strateegia ja mõõdetavad eesmärgid. Praegu on igal valdkonnaga tegeleval üksusel omad visioonid ja tegevuskavad, kuid ülikooliülene visioon puudub. Reijo Karu vastutab uue strateegia ettevalmistamise eest, kuid nendib, et täna pole veel mitmetes küsimustes selget visiooni, mille suunas liigutakse. Näiteks kas ja kuidas välistudengeid Eesti tööjõuturule integreeritakse, millist rolli peaksid selles mängima TTÜ tugiüksused? Või peaks pärast õpingute lõppemist välistudengeid käsitlema hoopis brändisaadikutena nende koduriigis, kus nad jagavad oma kogemusi, tänu millele tuleb sealt TTÜsse üha enam uusi välistudengeid?

Kolmas olulisem nõrkus ei ole seotud ainult TTÜga ja haakub mitmes osas ka eelneva nõrkusega. Nimelt pole **Eesti tööjõuturg** ja paljud väikeettevõtted valmis välisüliõpilasi praktikale ega tööle võtma. Peamise põhjusena toodi intervjuudes välja keelebarjääri ning tahet asjaajamist eesti ja vene keele kõrval kolmkeelseks muuta. Samas ei ole ka TTÜ tugistruktuuris konkreetset üksust, kes tegeleks välisüliõpilastele näiteks praktikavõimaluste leidmisega ning vastutus on sisuliselt õppejõududel ja programmijuhtidel. Reijo Karu hinnangul on ülikoolil siinkohal palju ära teha ning omaltpoolt välisüliõpilasi praktika- ja töökoha leidmisel toetada. Nagu juhtumispõhises analüüsis ilmnes, näeb õppeprorektor Hendrik Voll antud probleemi lahendamisel eelkõige riigiparatuuri rolli. Samas on Keit Kiisseli sõnul riigi immigratsioonipoliitika viimastel aastatel

välisüliõpilaste seisukohast oluliselt paranenud, olles nii viisade, elamislubade taotlemise kui Eestis pärast õpingute lõppemist viibimise paindlikumaks muutnud.

Neljanda nõrkusena toodi välja **TTÜ brändi madalat rahvusvahelist tuntust**, mis tuleneb paljuski ka Eesti kui väikese riigi piirangutest. Samas tõi Jakob Kübarsepp välja, et TTÜ positsioon rahvusvaheliste ülikoolide edetabelites (*rankingutes*) on tegelikkuses väga tugev, küündides kõiki õpetatavaid valdkondi arvestades maailma 600 parima ülikooli hulka ning tehnikaülikoolide võrdluses ka maailma 250 parima sekka. Kübarsepa sõnul on kõrghariduse rahvusvahelistumises alati arenguruumi ja kunagi ei teki olukorda, kus kõik oleks tehtud. Teisisõnu on ülikool pidevas muutuses ning kõrghariduse rahvusvahelistumise kontekstis on kvantitatiivsed eesmärgid saavutatud ning edasi tuleb töötada nii õppekavade arendamise kui parimate välisüliõpilaste värbamise suunas. Ka Reijo Karu tõi intervjuus välja, et nii rahvusvahelistumises kui edetabelites on teatud tase ja positsioon saavutatud ning edasi tuleb liikuda kvaliteedi arendamise suunas, mis omakorda tõstab nii brändituntust kui kohta pingeridades.

Viiendaks nõrkuseks kõrghariduse kui õppeteenuse ekspordi kontekstis on paljude TTÜ **õppekavade suunitlus eelkõige Eesti siseturule**. Kuigi TTÜl on ainsa tehnikaülikoolina Eestis suur vastutus insenerivaldkonna spetsialistide koolitamisel, on ekspordi kontekstis tegemist selgelt nõrkusega. Samas on magistritöö autori arvates enamus rahvusvahelisi õppekavasid küllaltki universaalsed, mistõttu on välisüliõpilastel võimalik TTÜs õpitud teadmistega konkureerida ka koduriigi töajuturul. Hendrik Volli sõnul pole TTÜl ühtegi ainult ekspordiks suunatud õppekava, kuna praeguses situatsioonis on probleeme Eesti töajuturu defitsiidi kompenseerimisega. Mati Lukase arvates on TTÜl väga keeruline müüa õppekavasid, milles Eesti riik ei ole tuntud – näiteks on TTÜl globaalsel turul väga keeruline konkureerida ärikorralduse õppekavaga, kuid tänu Eesti riigi e-kuvandile ollakse väga konkurentsivõimelised küberturvalisuse valdkonnas. Teisisõnu tuleks fookus seada valdkondadele, milles Eesti on rahvusvaheliselt tuntud ning mille fundamentaalsed teadmised on universaalselt rakendatavad.

Kuuenda nõrkusena toodi välja **akadeemilise struktuuri vähene kaasatus** õppekavade müügiotsuse välisurgudel, mis Reijo Karu sõnul on võrreldes maailma tippülikoolidega TTÜs väga madal. Erinevatel välisvisiitidel ja -konverentsidel käies on rahvusvahelise koostöö talituse juht märganud, kuidas tippülikoolide õppekavade juhid ning professorid on väga aktiivselt oma õppimisvõimalusi reklaamimas. TTÜ puhul käiakse välismaal toimuvatel üritustel eelkõige Eestit ja seejärel TTÜd kui õppesihtkohta reklaamimas, kuid õppekavajuhtidel võiks olla võimalus ka

iseseisvalt välisvisiitidel oma õppekava reklaamida või rahvusvaheliste värbajatega messidel kaasas käia. Seoses struktuurireformiga on Reijo Karu arvates olukord paremaks muutunud, sest õppekavajuhtidel on suurem vastutus oma õppekava täitumise ees ja ka koostöö rahvusvahelise turundusmeeskonna ja õppekavajuhtide vahel on paranenud.

Reijo Karu tõi nõrkusena välja vähese kogemuse rahvusvaheliste ühisõppekavade pakkumisel, mida Jakob Kübarsepa sõnul on mitmel korral üritatud, kuid mis on administratiivsetel põhjustel katki jäänud. Samas on Ragnar Nurkse instituut avanud avaliku sektori innovatsiooni ja e-valitsemise magistriprogrammi, mida viiakse läbi koostöös Leuveni Ülikooli ja Münsteri Ülikooliga. Samuti on Avatud ülikool arendamas juhtumispõhises analüüsis käsitletud *Executive Master of Business Administration* kursust tööstusvaldkonna tippjuhtidele. Need ettevõtmised annavad märku sellest, et ka rahvusvaheliste ühisõppekavade ja koolitusprogrammide valdkond on muutumises ja areneb jõudsalt.

3.2.5. Tallinna Tehnikaülikooli võimalused kõrghariduse eksportimisel

Kõik intervjueeritavad tõi võimalusena välja **MOOCide arendamise** just rahvusvaheliste õppekavade valdkondades, kuid Avatud Ülikooli juhi Mati Lukase sõnul on globaalne konkurents nii tugev, et rahalises mõttes ekspordiariklit igast MOOCist ei saa. 2018. aasta sügisel püütakse avada küberturvalisuse inglise keelne tasuline e-kursus, kuid müügipotentsiaali väljaspool selliseid Eesti e-riigi kuvandiga seotud valdkondi ei nähta. Samas täidab MOOC ka turundus- ja testifunktsiooni. See tähendab, et juhul kui TTÜl oleks iga rahvusvahelise õppekava kohta üks üldine teemasse sissejuhatav tasuta e-kursus, saaksid potentsiaalsed välisüliõpilased seda läbides teada, kas antud valdkond neile piisavalt huvi pakub ning ka jõukohane on. Sellel oleks positiivne mõju õpingute katkestamise vähendamisel, sest üliõpilased saavad õppekava sisust juba enne õpingute algust parema ülevaate. Samuti töötavad MOOCid ka turundustööriistana – kui valdkonna vastu huvi tundev välismaalane läbib tasuta TTÜ e-kursust ja selle sisu talle väga meeldib, on väga suur tõenäosus, et ta hakkab huvi tundma ka TTÜsse astumise vastu.

MOOCide puuduseks on nende arendamise kõrge hind, mis sõltub ka väga platvormist – Ameerika Ühendriikide populaarsetel platvormidel maksab ühe kursuse valmistamine umbes 250 tuhat dollarit, kuid kuna need platvormid on väga tuntud, saaksid ka TTÜ arendatud MOOCid seal kohest tähelepanu ning hulganisti õppureid. Platvorm, mida TTÜ kasutab, ei ole väga populaarne, kuid tänu partnerlussuhtele on selle kasutamine TTÜle tasuta. Sellegipoolest maksab Mati Lukase sõnul ühe MOOCi arendamine umbes 15 tuhat eurot, mis sisaldab õppejõudude töötasusid,

tehnilist tootmist ja järealtenindust. E-kursuste professionaalne arendamine on väga kulukas, kuid madala kvaliteediga ei saa neid luua, sest kursusel osalejate jaoks on see sisuliselt TTÜ visiitkaart ning võib kujundada arvamust kogu ülikooli kohta.

Kõik intervjueeritavad töid võimalusena välja ka suve- ja talvekoolide korraldamise ning täienduskoolituste kui „jätkuteenuse“ pakkumise. Reijo Karu sõnul on lühemaajaliste õppeteenuste müük välisturgudel mõnevõrra lihtsam, kuna see mõjutab osalejate elukorraldust ajaliselt vähem. Suve- ja talvekoolid kestavad üldiselt mõne nädala, mistõttu langetatakse osalemise otsus oluliselt kergemalt kui näiteks kolmeks aastaks bakalaureuseõppesse minnes. Kuigi nimetatud kursused on ise ekspordiarтиklid, toetavad need ka kõrghariduse kui õppeteenuste ekspordi – nimelt on kursused seotud konkreetselt mõne õpetatava õppekava või valdkonnaga ning kui osalejale nii ülikool kui kursuse sisu meeldib, tunneb ta suure tõenäosusega huvi ka TTÜ tasemeõppe vastu. Mitme intervjueeritava arvates võiksid kõik rahvusvahelised õppekavad ka suve- ja talvekoole pakkuda, kuna see on suurepärane müügivõimalus. Jakob Kübarsepa sõnul tuleks rohkem tähelepanu pöörata ka rahvusvahelise vilistlasvõrgustiku jaoks täienduskursuste arendamisele ja pakkumisele. Mati Lukase sõnul on enamus täiendkoolitusi praegu suunatud Eesti turule, kuid magistritöö autori hinnangul on see arenguvõimaluse koht, mis võiks toetada ka kõrgharidusteenuste ekspordi.

Ka õppekavade arendamise osas nägid intervjueeritavad mitmeid arenguvõimalusi. Üheks viisiks oleks Hendrik Volli sõnul arendada mõnest väga tugevast eestikeelsest õppekavast ka paralleelselt inglisekeelne õppekava, mis kannaks ekspordifunktsiooni. Nii oleks Eesti üliõpilastel võimalik oma emakeeles antud õppekaval õppida ning välisüliõpilastele pakutakse sama sisu inglise keeles. Teise võimalusena tõi Hendrik Voll välja konkreetselt ekspordile suunatud õppekavade arendamise, kusjuures Eesti tööjõuturule orienteeritud õppekavad jääksid samuti alles. Kui TTÜ oleks võimekust ainult ekspordile suunatud õppekavasid arendada nii, et õppemaksudega suudetakse ka kulud katta, aitaks see kaasa nii riigi kui ülikooli arengule. Jakob Kübarsepa ja Reijo Karu hinnangul peaks TTÜ keskenduma ka rohkem rahvusvaheliste ühisõppekavade pakkumisele koos välismaa partnerülikoolidega. Nende sõnul tõmbavad sellised õppekavad ligi just väga võimekaid ja ambitsioonikaid välisüliõpilasi, mis on vastavalt arengukavale ka TTÜ huvi.

Reijo Karu tõi ühe arenguvõimalusena välja ka talentide värbamise, mis tähendaks sisuliselt väga kõrge potentsiaaliga tudengikandidaatide kaardistamist ning nende TTÜsse õppima toomist. See omaks väga positiivset mõju nii õppekava arengule kui ülikoolile tervikuna. Ta toob mõnevõrra

utreeritud, kuid samas asjakohase näite, et kui Elon Musk oleks lõpetanud mõne TTÜ õppekava, ei oleks selle täituvusega enam kunagi probleeme ning TTÜl oleks rahvusvahelises turundustegevuses väga tugev müügiargument.

Lisaks tõsteti intervjuude käigus arenguvõimalusena esile ka praktika ning töökoha leidmise tugiteenused, mis on küll sisuliselt TTÜs olemas, kuid tegeldakse pigem suunamise ja nõu andmisega mitte konkreetselt kontaktide jagamise ja välisüliõpilastele võimaluste otsimisega. Kuivõrd praktika- ja töökoht on senini üldiselt üliõpilase enda huvi ja vastutusala, võiks magistritöö autori hinnangul ülikool välistudengitele selles valdkonnas paremat tugiteenust pakkuda.

3.2.6. Tallinna Tehnikaülikooli ohud kõrghariduse ekspordimisel

Kõik intervjueeritavad tõid peamise ohuna välja selle, et vastuvõtutingimused võivad muutuda liiga lihtsaks, mille tagajärjel võib kannatada nii ülikooli maine kui õppekavad. Kui õppekavale võetakse näiteks selle avatuna hoidmiseks nõrkade teadmistega üliõpilased, kannatavad seetõttu tugevamad üliõpilased ning nende võimeid ei saa piisavalt arendada. Kui TTÜ lõpetatakse nõrkade teadmistega, on sellel maine osas negatiivne mõju tööandjate seas, mida on väga keeruline hiljem muuta. Samuti toodi turunduse kontekstis esile, et tegevused peavad olema professionaalsed, sest see mõjutab otseselt nii ülikooli kui selle kaubamärgi mainet.

Teise ohuna tõid kõik intervjueeritavad välja rahvusvahelistumise mõju eestikeelsele kõrgharidusele. Jakob Kübarsepa sõnul on teatud valdkondades oht, et kogu õpe muutub ingliskeelseks. See tähendab, et kuigi Eesti õpilased räägivad ka inglise keelt, ei pruugi nad olla huvitatud võõrkeeles õppimist ning neil on õigus saada ka kõrgemat haridust emakeeles. Ka Reijo Karu hinnangul on risk, et ajapikku muutuvad inglise keeles õpetatavad erialad eestlaste seas vähem populaarseks, kuna eelistatakse ikkagi õppida eesti keeles.

Kolmanda ohuna nähakse välisüliõpilaste Eestist lahkumist peale õpingute lõppemist ja ülikooli ning vilistlase vahel sidemete katkemist, mis on paljuski juba praegune reaalsus. Reijo Karu sõnul ei oma välisüliõpilastesse investeeritud teadmised ja ressursid sellisel juhul kuigi suurt investeringutootlust ning ülikool peab rohkem pingutama selle nimel, et välisüliõpilased endale pärast õpingute lõppemist erialase töökoha leiaksid.

KOKKUVÕTE

Kõrghariduse kui õppeteenuste eksport on kasvutrendis, kuid magistritöös läbi viidud uuringust selgus, et TTÜ kontekstis ei ole sellel kvantitatiivses mõttes enam kuigi palju kasvuruumi. Nimelt ei ole TTÜ kõrghariduse eksportimise eesmärgiks enam niivõrd vastuvõetavate välisüliõpilaste arvu kasvatamine, vaid saavutatud taseme hoidmine, õppekvaliteedi tõstmine ja õppekohtadele tugeva konkurentsi tekitamine. Kuigi TTÜs välisüliõpilaste arvu hüppelist tõusu lähiaastatel ette näha ei ole, kasvavad suure tõenäosusega tegevustulud just õppemaksude toel, sest ülikool on võtnud suuna iga-aastaselt sihtstipendiumite hulka vähendada.

Magistritöö teoreetilises osas käsitleti globaliseerumise ja kõrghariduse rahvusvahelistumise ajaloolist konteksti ja põhjuseid ning erinevate tasandite (rahvusvaheline, riigi-, kõrgkooli ja indiviidi tasand) motiive kõrghariduse rahvusvahelistumise protsessis. Samuti uuriti maailma edukamaid kõrghariduse eksportijaid, antud teenuse mõju riigi majandusele ning peamisi sihtturge.

Magistritöö keskele uurimisküsimusele „Millised on Tallinna Tehnikaülikooli eesmärgid, tugevused, nõrkused ja arenguvõimalused kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel?“ vastamiseks viidi läbi kvalitatiivne juhtumiuuring TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumise ja ekspordiga seotud võtmeisikute hulgas. Uuringuga kogutud andmeid analüüsiti kahel viisil. Juhtumipõhise vertikaalse analüüsitehnika (*case-by-case analysis*) analüüsiti intervjueeritavate rolli kõrghariduse rahvusvahelistumise ja ekspordi protsessis. Juhtumiuulise horisontaalse analüüsitehnika (*cross-case analysis*) abil analüüsiti paralleelselt kõigilt intervjueeritavatelt saadud andmeid erinevate küsimuste lõikes.

TTÜ peamisteks **eesmärkideks** kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel on:

- õppekvaliteedi tõstmine;
- rahvusvahelistumine kodus;
- Eesti tööjõuturu toetamine;
- strateegiliselt oluliste õppekavade jätkusuutlikkuse tagamine;

- tegevuskulude katmine.

TTÜ peamised **tugevused** kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel on:

- unikaalsed õppekavad ja seos Eesti e-riigi kuvandiga;
- funktsionaalne, atraktiivne ja turvaline ülikoolilinnak;
- rahvusvaheline õpikeskkond;
- pikaajaline kogemus nii õppeteenuse pakkumisel kui välisüliõpilaste värbamisel;
- tasuta õppekohad ja stipendiumivõimalused;
- hea tugiteenuste kvaliteet;
- hariduse kui õppeteenuse hea hinna ja kvaliteedi suhe.

TTÜ **nõrkused** kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisel on:

- õppejõudude madalam inglise keele tase võrreldes maailma, Euroopa ja Eesti keskmisega;
- valdkondadeülese rahvusvahelistumise strateegia ja keskse visiooni puudumine;
- välisüliõpilaste piiratud praktika- ja karjäärivõimalused;
- TTÜ kaubamärgi madal rahvusvaheline tuntus;
- õppekavade suunitlus eesti tööjõuturust lähtuvalt;
- akadeemilise struktuuri vähene kaasatus rahvusvahelisse turundustegevusse;
- vähene kogemus rahvusvaheliste ühisõppekavade pakkumisel koos välisülikoolidega.

TTÜ **arenguvõimalused** kõrghariduse kui õppeteenuse pakkumisel on:

- MOOCide arendamine nii ekspordiartikli kui turundustööriistana;
- rahvusvaheliste täiendkoolituste pakkumine koostöös välismaiste partnerülikoolidega;
- rahvusvaheliste õppekavade sisuga seonduvate suve- või talvekoolide pakkumine;
- rahvusvahelistele vilistlastele täiendõppekoolituste pakkumine;
- tugevate õppekavade pakkumine nii eesti kui inglise keeles;
- ainult ekspordile suunatud õppekavade arendamine;
- väga ambitsioonikate talentide personaalne värbamine;
- välisüliõpilastele praktika- ja töökoha leidmiseks paremate tugiteenuste pakkumine.

Magistritöö autori hinnangul tegutseb TTÜ kõrghariduse eksportimisel mitmete erinevate üksustega väga teadlikult. Lisaks rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtutalitusele toetavad välisüliõpilaste värbamist ning TTÜ kui õppesihtkoha reklaamimist ka Rahvusvaheliste suhete

talitus ning Avatud ülikool. Juhtumiülese analüüsitehnika kasutamisel ilmnes, et valdavalt olid kõik intervjueeritavad põhiküsimustes samal arvamusel ja tõid esile samu või sarnaseid aspekte. Erimeelt oldi üksikutes nüanssides, mis on mõnevõrra üllatav, sest kõik lähtuvad igapäevatoös oma valdkonna eesmärkidest ja tegevuskavadest ning ühine kokkulepitud visioon tegelikult puudub. Samuti ollakse teadlikud puudustest ning ei häbeneta neid ka tunnistada.

Magistritöö autor leiab, et TTÜ praktika kõrghariduse eksportimisel on väga tulemuslik, kuna üksustel on selged eesmärgid ja tegevuskavad ning varasemalt seatud eesmärgid on saavutatud. Arvestades aga eespool toodud TTÜ tegevuse mitmeid nõrkusi ja arenguvõimalusi, soovitab autor **muuta uue strateegia ja tegevuskava väljatöötamine üksuste üleseks prioriteediks** ning võtta selle koostamisel arvesse ka magistritöö autori ettepanekuid:

- leida võimalusi õppejõudude inglise keele taseme tõstmiseks;
- toetada välisüliõpilasi senisest paremini praktika- ja töökohtade leidmisel;
- luua tegevuskava TTÜ kaubamärgi rahvusvahelise tuntuse tõstmiseks;
- leida võimalusi akadeemilise personali kaasamiseks rahvusvahelisse turundustegevusse;
- leida võimalusi, kuidas toetada rahvusvaheliste õppekavadega haakuvate täiendkoolituste loomist (eelkõige MOOCid, suve- ja talvekoolid);
- leida võimalusi, kuidas toetada uute rahvusvaheliste ühisõppekavade loomist koos teiste välisülikoolidega.

Magistritöö eesmärgiks oli anda hinnang Tallinna Tehnikaülikooli kõrgharidusteenuste eksportimise praktikale ja leida viise selle parandamiseks. Autori hinnangul eesmärk täideti ja vastati ka keskele uurimisküsimusele. Magistritööga loodi TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumise ja ekspordi protsesside kontekstis üldistav teadmine nii eesmärkide, tugevuste, nõrkuste kui arenguvõimaluste osas. Samuti võib antud magistritööst abi olla TTÜ rahvusvahelisemaks muutmisel ja valdkonna edasisel uurimisel.

Magistritöö autor näeb kõrghariduse rahvusvahelistumise ja eksportimise valdkonna uurimisel suurt väärtust ja potentsiaali, kuna sellel on väga mitmekülgne mõju ülikoolile kui institutsioonile, üliõpilastele, töötajatele, ettevõtjatele ja suures pildis kogu ühiskonnale. TTÜ kontekstis peab autor vajalikuks valdkonda sügavamalt uurida ka teaduskondade, õppejõudude ja välisüliõpilaste seisukohast. Samuti looks Eesti kontekstis uut väärtust uurimistööl, mis käsitleks välisüliõpilaste mõju Eesti majandusele tervikuna.

SUMMARY

HIGHER EDUCATION INTERNATIONALIZATION AND EXPORT IN TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Sten Kalder

Export of higher education as educational service has a high added value demonstrating an increasing trend both in the world and in Estonia. Many countries and universities have turned it into a source of income that develops the quality of curricula but also stimulates the economy of the entire country. As Tallinn University of Technology is the most attractive university for foreign students in Estonia, the author took interest in how this has been achieved, what are the university's goals in this field and what are the activities supporting exports.

The theoretical part of the Master's thesis examines the historical context and causes of the globalization and the internationalization of higher education and the motives of different levels (international, state, university and individual level) in the process of internationalization of higher education. The world's most successful exporters of higher education, the impact of this service on the local economy and key target markets were also studied.

The purpose of the Master's thesis was to evaluate the practice of exporting Tallinn University of Technology's higher education services and to find ways to improve it. In order to reach the goal, a research question was proposed: "What are the targets, strengths, weaknesses and development opportunities of Tallinn University of Technology in exporting higher education as an educational service? In order to answer the research question it was necessary to carry out a qualitative case study and interviews with the key personnel in the field. The data was processed by case-by-case analysis and cross-case analysis.

The main targets of TTÜ in exporting higher education as a teaching service are:

- Increasing the quality of education;
- Internationalization at home;
- Supporting the Estonian labor market;
- Ensuring the sustainability of strategically important curricula;
- Covering operating expenses.

TTÜ's main strengths in exporting higher education as a teaching service are:

- Unique curricula and the link with the image of the e-state of Estonia;
- Functional, attractive and secure campus;
- International learning environment;
- Long-term experience in providing both educational service and recruiting foreign students;
- Free student places and scholarship opportunities;
- Good quality of supporting services;
- Good value for money in education.

TTÜ's weaknesses in exporting higher education as an educational service are:

- The lower English language proficiency of lecturers compared to the average of the world, Europe and Estonia;
- Lack of cross-sectoral internationalization strategy and a central vision;
- Limited internship and career opportunities for foreign students;
- Low international recognition of the TTÜ brand;
- The orientation of curricula based on the Estonian labor market;
- Little involvement of the academic structure in international marketing activities;
- Little experience in providing international joint curricula with foreign universities.

TTÜ's development opportunities in providing higher education as an educational service are:

- Development of MOOCs as an export article and a marketing tool;
- Providing international in-service training in cooperation with foreign partner universities;
- Providing summer or winter schools related to the content of international curricula;
- Providing continuing education training for international alumni;
- Offering strong curricula in both Estonian and English;

- Development of strictly export-oriented curricula;
- Personal recruitment of highly ambitious talents;
- Providing better support services for foreign students to find internships or work;

According to the author of the Master's thesis, TTÜ is very consciously involved in the export of higher education with a number of different units. In addition to International Marketing and Admissions Division, the recruitment of foreign students and the promotion of TTÜ as a study destination are also supported by International Students Service and Open University. Using the case-by-case analysis, it was found that all interviewees had the same opinion on key issues and highlighted the same or similar aspects. The differences appeared in a few details, which is somewhat surprising, because everyone works everyday towards the goals and action plans of their field and there is no commonly agreed vision. They are also aware of the shortcomings and are not ashamed to admit them.

The author of the thesis thinks that TTÜ's practice in exporting higher education is very effective, since the units have clear goals and action plans and the previously set goals have been achieved. However, taking into account a number of weaknesses and development opportunities of the above mentioned TTÜ activities, the author recommends that the development of a new strategy and action plan should be a priority for the units and consider the proposals of the author of the thesis:

- To find ways to increase the level of English language proficiency for the lecturers;
- To support international students more effectively in finding internships and work;
- To create an action plan for increasing the international recognition of TTÜ brand;
- To find opportunities for academic staff to engage in international marketing activities;
- To find ways to support establishing in-service training related to international curricula (in particular MOOCs, summer and winter schools);
- Find ways to support combining new international joint curricula with other foreign universities.

The purpose of the Master's thesis was to evaluate the practice of exporting higher education services at Tallinn University of Technology and to find ways to improve it. In the author's opinion, the goal was achieved and the central research question got an answer. The Master's thesis helped generate a general knowledge of TTÜ's higher education internationalization and export processes in terms of targets, strengths, weaknesses and development opportunities. It is also possible to use this Master's thesis to assist making TTÜ more international and to further study the field.

The author of the thesis highlights the great value and potential of research in the field of internationalization and export of higher education, as it has a very versatile impact on the university as an institution, students, employees, entrepreneurs and society as a whole. In the context of TTÜ, the author considers it necessary to study the field more deeply in terms of faculties, lecturers and foreign students. Also, a new value would occur in the context of Estonia by research on the impact of foreign students on the Estonian economy as a whole.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- 2017/2018. õppeaasta arvudes. (2018). Haridus- ja teadusministeerium. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/2017-2018_õppeaasta_arvudes.pdf , 3. aprill 2018.
- A Quick Look at Global Mobility Trends. (2017). *Project Atlas – Institute of International Education*.
- Al-Rodhan, N. R. F., Stoudmann, G. (2006). Historical Milestones of Globalization. *Geneva Centre for Security Policy – Program on the Geopolitical Implications of Globalization and Transnational Security*
- Australia's TOP 25 Goods & Services Exports. (2018). *Australian Government – Department of Foreign Affairs and Trade*.
- Banks, R. (2017). United States of America: Benefits from International Students. – *Association of International Educators*. Kättesaadav: http://www.nafsa.org/Policy_and_Advocacy/Policy_Resources/Policy_Trends_and_Data/NAFSA_International_Student_Economic_Value_Tool/ , 25. märts 2018.
- Currie, J. (2005). Globalisations Impact on the Professoriate in Anglo-American Universities. – *The professoriate: Profile of a Profession*. Sydney: Springer, 5-23.
- Cuterela, S. (2012). Globalization: Defination, Processes and Concepts. – *Revista Română de Statistică*, Supliment Trim IV/2012, 137-146.
- Derby, J., Burke, J. (2015). The Import and Export of American Higher Education and Its Governance. – *Association of Governing Boards of Universities and Colleges*. Kättesaadav: <https://www.agb.org/trusteeship/2015/septemberoctober/the-import-and-export-of-american-higher-ed-and-its-governance> , 2. aprill 2018.
- Education and Training Services Resource Guide: A Reference for U.S. Educational Institutions. (2017). *United States of America – Department of Commerce*, 23-47.
- End of Year Summary of International Student Enrolment Data – Australia – 2017. (2018). *Australian Government – Department of Education and Training*.
- Erasmus Facts, Figures & Trends: The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2013-2014. (2015). – European Comission, Directorate-General for Education and Culture. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/statistics/erasmus-plus-facts-figures_en.pdf , 24. märts 2018.

- Farrugia, C., Sanger, J. (2017). Gaining an Employment Edge: The Impact of Study Abroad on 21st Century Skills & Career Prospects in the United States. – *Institute of International Education*. 12-18.
- Harmon, G. (2006). Australia as an Higher Education Exporter. – *International Higher Education*, No. 42, 14-16.
- International Education as an Institutional Priority: What Every College and University Trustee Should Know. (2013). – *Institute of International Education*. Kättesaadav: <https://www.iie.org/Research-and-Insights/Publications/International-Education-as-an-Institutional-Priority> , 22. märts 2018. 4-5.
- Jabbar, A., Analoui, B., Kong, K., Mirza, M. (2017). Consumerisation in UK higher education business schools: higher fees, greater stress and debatable outcomes. – *Springer*.
- James, P., Steger, M. B. (2014). A Genealogy of „Globalization“: The Career of a Concept. – *Globalizations*, Vol. 11, No. 4, 417-433.
- Jervan, G. (2014). IT-spetsialistide pöud viib tudengite värbamiseni koolipingist. – *Eesti rahvusringhääling*, 15. oktoober. Kättesaadav: <https://www.err.ee/522249/it-spetsialistide-poud-viib-tudengite-varbamiseni-koolipingist> , 26 märts 2018.
- Kaur, K. (2016). The Economic Impact of International Students. – *Universities UK*
- Kirss, L., Kuusk, K., Rozeik, H., Haaristo, H. S. (2014). National Policies for International Talent Attraction and Retention in Estonia. – *Poliitikauuringute keskus Praxis*.
- Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. (2017). – *Riigikantselei*. Kättesaadav: <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-est-2020> , 24. märts 2018
- Laherand, M.L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis: Kvalitatiivsete uuringute tüübid. Tallinn: OÜ Infotrükk lk 73-159
- Lomer, S., Papatsiba, V., Naidoo, R. (2018). Constructing a national higher education brand for the UK: positional competition and promised capitals. – *Studies in Higher Education*. Vol. 43, No. 1. 134-135.
- Loveland, E., Morris, C. (2018). Study Abroad Matters: Linking Higher Education to the Contemporary Workplace through International Experience. – *Institute of International Education, AIFS Foundation*.
- Mazzarol, T., Soutar, G. N. (2002) „Push-pull“ factors influencing International student destination choice. – *International Journal of Educational Management*, Vol. 16, No. 2, 82-89.
- Punamäe, S. (2018). Riigikogu muutis välismaalaste seadust. – Postimees, 2. mai. Kättesaadav: <https://www.postimees.ee/4482226/riigikogu-muutis-valismaalaste-seadust>, 2. mai 2018.
- Qiang, Z. (2003). Internationalization of Higher Education: towards a conceptual framework. – *Policy Futures in Education*, Vol. 1, No. 2, 248-260.

- Robertson, R. (1990). Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept. – *Theory Culture & Society*. Vol. 7, No. 2, 15-28.
- Ruzana, M. (2015). History of Globalization. - *Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu*, Letter and Social Science Series, No. 1, 75-80.
- Stearns, P. N. (2017). *Globalization in World History*. 2nd ed. New York: Routledge.
- Tamtik, M., Kirss, L., Beerkens, M., Kaarna, R. (2011). Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamine. – *Poliitikauuringute keskus Praxis*. Kättesaadav: http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Haridus/RVhind/KH_RVstrateegia_vah_ehindamine_lopparuanne.pdf , 22. märts 2018.
- Tasemeõppe välistudengid Eesti kõrgharidusasutustes 2005-2017. (2018). *SA Archimedes Hariduse Rahvusvahelistumise Agentuur*.
- The Erasmus Impact Study: Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions. (2014). – *Publication Office of the European Union*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2014/erasmus-impact_en.pdf , 2 aprill 2018.
- The Value of Education: Higher and higher – Global Report. (2017). *HSBC Holdings plc*. Kättesaadav: <http://www.hsbc.com/-/media/hsbc-com/newsroomassets/2017/pdfs/170628-the-value-of-education-higher-and-higher-global-report.pdf> , 3. aprill 2018.
- The value of International education to Australia. (2015). *Australian Government Department of Education and Training*. Kättesaadav: <https://internationaleducation.gov.au/research/research-papers/Documents/ValueInternationalEd.pdf> , 2. aprill 2018.
- Thompson, J. W. (2004) An Exploration of the Demand for Study Overseas from American students and Employers. – *Institute of International Education, German Academic Exchange Service (DAAD), British Council, Australian Education Office*.
- Underwood, R. (2014). *The Cold War, Globalization and the Effect on the First World Economies*. Washington State University. Kättesaadav: <https://history.libraries.wsu.edu/fall2014/2014/08/29/how-did-the-cold-war-effect-the-global-economy/> , 20. märts 2018.
- Wende, M. C. (2000). The Bologna Declaration: Enhancing the Transparency and Competitiveness of European Higher Education. – *Higher Education in Europe*, Vol 25, No. 3, 305-310.
- Wit, J. W. M. (2001). Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe. – *University of Amsterdam: UvA-DARE*, 5-17.

Wächter, B., Kemp, N. (2010) Kõrgkool 2018 – Rahvusvahelistumise trendid ja praktika maailmas. – *Eesti Arengufond*.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused – Jakob Kübarsepp

Ameti- ja positsioonialased küsimused

1. Kuidas Te olete tööalaselt kokku puutunud kõrghariduse rahvusvahelistumisega?
2. Millised olid Teie õppeprorektori ametiajal toimunud suurimad arengud kõrghariduse rahvusvahelistumisel?
3. Kuidas Te kirjeldaksite rahvusvahelist ülikooli?

Üldine kõrghariduse rahvusvahelistumine

4. Miks on kõrgharidus muutunud rahvusvaheliseks?
5. Mis on Teie arvates kõrgkoolide huvid välisüliõpilaste värbamisel?

TTÜ muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks

6. Mis on olnud teie arvates TTÜ rahvusvaheliseks muutumise põhjusteks ja suuremateks murdepunktideks?
7. Mis on olnud TTÜ eesmärgid kõrghariduse rahvusvaheliseks muutmisel ja õppeteenuse eksportimisel?
8. Kas ja kui oluline on olnud välisüliõpilastelt õppemaksu kogumine ülikooli eelarve seisukohast?
9. Kas ja millistel tingimustel võiks kõrghariduse ekspordist saada ülikooli eelarve jaoks oluline sissetulekuallikas?
10. Kas Teie hinnangul on TTÜl praegu selge visioon, kuhu rahvusvahelistumisega välja kavatsetakse jõuda?
11. Kuidas on TTÜ struktuurireform Teie hinnangul kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisele mõju avaldanud? Nii tugi- kui akadeemilise struktuuri kontekstis?
12. Kuidas Te hindate TTÜ rahvusvaheliste õppekavade kvaliteeti?
13. Kuidas Te hindate TTÜ tegevust kõrghariduse eksportimisel?
14. Millised on Teie arvates need tõmbetegurid, mis tõmbavad välisstudengeid TTÜsse õppima?
15. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal tasuliste e-kursuste müümisel välisurgudel?

Lisa 1 järg

16. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal avada filiaal mõnes välisriigis?

Uurimisküsimused

17. Millised on Teie arvates TTÜ eesmärgid õppeteenuste eksportimisel?

18. Millised on Teie arvates TTÜ tugevused õppeteenuste eksportimisel?

19. Millised on Teie arvates TTÜ nõrkused õppeteenuste eksportimisel?

20. Millised asjaolud piiravad Teie arvates õppeteenuste eksportimist?

21. Millised on Teie arvates TTÜ arenguvõimalused õppeteenuste eksportimisel?

22. Millised on Teie arvates ohud TTÜ õppeteenuste müümisel välisturgudel?

Lisa 2. Intervjuu küsimused – Hendrik Voll

Ameti- ja positsioonialased küsimused

1. Kui palju Te olete tööalaselt õppeprodekaani, õppekavajahi ja prorektorina kokku puutunud kõrghariduse rahvusvahelistumise ja välisüliõpilaste värbamisega?
2. Kuidas Te kirjeldate oma praeguse ametikoha kontekstis rahvusvahelist ülikooli?
3. Kuidas toimub ühe rahvusvahelise õppekava väljatöötamine?

Üldine kõrghariduse rahvusvahelistumine

4. Miks on kõrgharidus muutunud rahvusvaheliseks?
5. Mis on Teie arvates kõrgkoolide huvid välisüliõpilaste värbamisel?

TTÜ muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks

6. Mis on olnud Teie arvates TTÜ rahvusvaheliseks muutumise põhjusteks ja suuremateks murdepunktideks?
7. Kui oluline on välisüliõpilastelt õppemaksu kogumine ülikooli eelarve seisukohast?
8. Kas ja millistel tingimustel võiks kõrghariduse ekspordist saada ülikooli eelarve jaoks oluline sissetulekuallikas?
9. Kas TTÜl on selge visioon, kuhu rahvusvahelistumisega välja kavatsetakse jõuda?
10. Kuidas on TTÜ struktuurireform on Teie hinnangul kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisele mõju avaldanud? Nii tugi- kui akadeemilise struktuuri kontekstis?
11. Kuidas Te hindate TTÜ rahvusvaheliste õppekavade kvaliteeti?
12. Kuidas Te hindate TTÜ praegust tegevust kõrghariduse eksportimisel?
13. Millised on Teie arvates need tõmbetegurid, mis tõmbavad välistudengeid TTÜsse õppima?
14. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal tasuliste e-kursuste müümisel välisturgudel?
15. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal avada filiaal mõnes välisriigis?

Uurimisküsimused

23. Millised on Teie arvates TTÜ eesmärgid õppeteenuste eksportimisel?
24. Millised on Teie arvates TTÜ tugevused õppeteenuste eksportimisel?
25. Millised on Teie arvates TTÜ nõrkused õppeteenuste eksportimisel?
26. Millised asjaolud piiravad Teie arvates õppeteenuste eksportimist?
27. Millised on Teie arvates TTÜ arenguvõimalused õppeteenuste eksportimisel?
28. Millised on Teie arvates ohud TTÜ õppeteenuste müümisel välisturgudel?

Lisa 3. Intervjuu küsimused – Keit Kiissel

Ameti- ja positsioonialased küsimused

1. Mis aastast Te olete TTÜs töötanud?
2. Millistel ametikohtadel Te olete töötanud ja kuidas need on seotud olnud kõrghariduse rahvusvahelistumisega?
3. Mis on rahvusvahelise turunduse ja vastuvõtu talituse roll TTÜ kõrghariduse eksportimisel?
4. Kui palju tegutsetakse iseseisvalt ja kui palju panustatakse koos Study In Estoniaga ja muude partneritega?

Üldine kõrghariduse rahvusvahelistumine

5. Mis teeb ühest ülikoolist rahvusvahelise ülikooli?
6. Miks on kõrgharidus Teie arvates rahvusvaheliseks muutunud?
7. Mis on Teie arvates kõrgkoolide huvid välisüliõpilaste värbamisel?

TTÜ muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks

8. Mis on olnud Teie arvates olnud kõige olulisemad sündmused või muutused, mis on TTÜ kõrghariduse rahvusvahelistumist mõjutanud?
9. Mis on TTÜ strateegilised sihtturud, kus õppimisvõimalusi reklaamitakse? Kui salajane see info on?
10. Kas strateegiliste sihturgude ja sealt pärit välistudengite vastuvõtunumbrite vahel on otsene korrelatsioon?
11. Kui palju tuleb välisüliõpilasi juhuslikest riikidest, kus turundusega otseselt ei tegeleta?
12. Kui suur osa välisüliõpilastest maksab ise oma õpingute eest?
13. Kas ja millistel tingimustel võiks kõrghariduse ekspordist saada ülikooli eelarve jaoks oluline sissetulekuallikas?
14. Kas Teie hinnangul on TTÜl praegu selge visioon, kuhu rahvusvahelistumisega välja kavatsetakse jõuda?
15. Kuidas on TTÜ struktuurireform on Teie hinnangul kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisele mõju avaldanud? Nii tugi- kui akadeemilise struktuuri kontekstis?
16. Kuidas Te hindate TTÜ rahvusvaheliste õppekavade kvaliteeti?
17. Millised on Teie arvates need tõmbetegurid, mis tõmbavad välistudengeid TTÜsse õppima?
18. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal tasuliste e-kursuste müümisel välisturgudel?

Lisa 3 järg

19. Missugune on teie arvates TTÜ potentsiaal avada filiaal mõnes välisriigis?

Uurimisküsimused

29. Millised on Teie arvates TTÜ eesmärgid õppeteenuste eksportimisel?

30. Millised on Teie arvates TTÜ tugevused õppeteenuste eksportimisel?

31. Millised on Teie arvates TTÜ nõrkused õppeteenuste eksportimisel?

32. Millised asjaolud piiravad Teie arvates õppeteenuste eksportimist?

33. Millised on Teie arvates TTÜ arenguvõimalused õppeteenuste eksportimisel?

34. Millised on Teie arvates ohud TTÜ õppeteenuste müümisel välisriigis?

Lisa 4. Intervjuu küsimused – Mati Lukas

Ameti- ja positsioonialased küsimused

1. Mis aastast Te olete TTÜs töötanud?
2. Millistel ametikohtadel Te olete töötanud ja kuidas need on seotud olnud kõrghariduse rahvusvahelistumisega?

Avatud ülikool õppeteenuste eksportimisel

3. Kui palju pakub Avatud ülikool oma õppeteenuseid välismaalastele?
4. Kas kõik on tasulised teenused?
5. Kas ja mil määral toetab ülikool oma eelarvest Avatud ülikooli teenuste pakkumist?
6. Mis aastast te olete e-kursuste ja MOOCide arendamisega tegelenud?
7. Kuidas MOOCide ärimudel töötab?
8. Kui kulukas MOOCide arendamine on?
9. Kui suurt rolli need mängivad või võiksid mängida TTÜ õppeteenuste eksportimisel ja nähtavuse tõstmisel?
10. Kas ja kuidas te olete neid ka rahvusvaheliselt turundanud?
11. Kas MOOCide turu puhul on tegemist kasvava või kahaneva turuga?
12. Kas TTÜl oleks potentsiaali ka tasuliste e-kursuste pakkumisel?
13. Millistel Avatud ülikooli täiendõppeteenustel oleks ekspordipotentsiaali?

Uurimisküsimused

14. Millised on Teie arvates TTÜ eesmärgid õppeteenuste eksportimisel?
15. Millised on Teie arvates TTÜ tugevused õppeteenuste eksportimisel?
16. Millised on Teie arvates TTÜ nõrkused õppeteenuste eksportimisel?
17. Millised asjaolud piiravad Teie arvates õppeteenuste eksportimist?
18. Millised on Teie arvates TTÜ arenguvõimalused õppeteenuste eksportimisel?
19. Millised on Teie arvates ohud TTÜ õppeteenuste müümisel välisturgudel?

Lisa 5. Intervjuu küsimused – Reijo Karu

Ameti- ja positsioonialased küsimused

1. Millistel ametikohtadel ja kui kaua Te olete TTÜs töötanud?
2. Kui palju Te olete tööalaselt kokku puutunud kõrghariduse rahvusvahelistumise ja välisüliõpilaste värbamisega?
3. Kuidas Te kirjeldate oma ametikoha kontekstis rahvusvahelist ülikooli?
4. Mil määral puutute Te ametialaselt kokku kõrghariduse kui õppeteenuse ekspordiga?

Üldine kõrghariduse rahvusvahelistumine

5. Miks muutub kõrgharidus Teie arvates rahvusvaheliseks?
6. Mis on Teie arvates kõrgkoolide huvid välisüliõpilaste värbamisel?

TTÜ muutumine rahvusvaheliseks ülikooliks

7. Mis on olnud Teie arvates TTÜ rahvusvaheliseks muutumise põhjusteks?
8. Kui oluline on välisüliõpilastelt õppemaksu kogumine ülikooli eelarve seisukohast?
9. Kas ja millistel tingimustel võiks kõrghariduse ekspordist saada ülikooli eelarve jaoks oluline sissetulekuallikas
10. Kas TTÜl on selge visioon, kuhu rahvusvahelistumisega välja kavatsetakse jõuda?
11. Kuidas on TTÜ struktuurireform on teie hinnangul kõrghariduse kui õppeteenuse eksportimisele mõju avaldanud?
12. Kuidas toetavad partnerlussuhted TTÜ õppeteenuste ekspordi?
13. Kuidas Te hindate TTÜ rahvusvaheliste õppekavade kvaliteeti?
14. Kuidas Te hindate TTÜ praegust tegevust kõrghariduse eksportimisel?
15. Millised on Teie arvates need tõmbetegurid, mis tõmbavad välistudengeid TTÜsse õppima?
16. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal tasuliste e-kursuste müümisel välisturgudel?
17. Missugune on Teie arvates TTÜ potentsiaal avada filiaal mõnes välisriigis?

Uurimisküsimused

20. Millised on Teie arvates TTÜ eesmärgid õppeteenuste eksportimisel?
21. Millised on Teie arvates TTÜ tugevused õppeteenuste eksportimisel?
22. Millised on Teie arvates TTÜ nõrkused õppeteenuste eksportimisel?
23. Millised asjaolud piiravad Teie arvates õppeteenuste eksportimist?
24. Millised on Teie arvates TTÜ arenguvõimalused õppeteenuste eksportimisel?
25. Millised on Teie arvates ohud TTÜ õppeteenuste müümisel välisturgudel?